

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Кафедра полоністики і перекладу

На правах рукопису

МЕЛЬНИК ЛЮДМИЛА АНАТОЛІВНА

**ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛЬСЬКИХ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Спеціальність: 035 Філологія

Освітньо-професійна програма: Мова та література (польська). Переклад

Робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:

ОСТАПЧУК ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри полоністики і перекладу

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____
засідання кафедри полоністики
і перекладу
від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри
Доктор філологічних наук, професор
Сухарєва С. В. _____

ЛУЦЬК – 2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	3
ABSTRACT	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	8
1.1. Фразеологізм у польській та українській лінгвістиці.....	8
1.2. Класифікація фразеологічних одиниць.....	18
1.3. Проблеми перекладу фразеологізмів у близькоспоріднених мовах.....	26
РОЗДІЛ II. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	32
2.1. Структурно-семантичні особливості польсько-українських фразеологічних еквівалентів і паралелей.....	32
2.2. Передача смислового значення польських художніх фразеологізмів засобами української мови.....	40
2.3. Шляхи подолання проблематики перекладу польсько-українських фразеологізмів	52
2.4. Переклад трансформованих фразеологізмів	56
Висновки	59
Список використаних джерел	62
Додатки	69

АНОТАЦІЯ

Мельник Л. А. Еквівалентність перекладу польських фразеологізмів українською мовою (на матеріалі української та польської мов) – Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Спеціальність 035 Філологія. Освітньо-професійна програма Мова та література (польська). Переклад. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 70 с.

Багато вчених в усьому світі займаються дослідженням фразеологічних одиниць, оскільки фразеологія відображає культуру та історію нації, мова якої вивчається. В результаті аналізу було доведено, що розгляд фразеологічних одиниць – це важливий процес для вивчення мови, тому що стійкі словосполучення не тільки допомагають краще зрозуміти структуру мови, а також дають можливість покращити мовленнєві навички людини для підвищення мовної культури.

У роботі виділено методи та особливості перекладу фразеологічних одиниць українською мовою.

При здійсненні перекладів першочергове завдання – зберегти внутрішню форму фразеологізму, що впливає на вибір відповідності. Знання того, як точно перекласти фразеологізми, є дуже важливим для перекладачів, оскільки ідіоми – це унікальне відображення культури та історії нації, але вони не завжди можуть бути зрозумілими для іноземців.

Переклад фразеологізмів – це досить важливий та специфічний процес, що передбачає дотримання багатьох правил, щоб переклад був якісним та логічним.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічні одиниці, слово, словосполучення, компонент, формування фразеологічних одиниць, специфіка та унікальність перекладу, проблеми, прийоми, засоби перекладу, художній стиль.

ABSTRACT

Melnyk L. A. Equivalence of Translation of Polish Phraseologisms into Ukrainian (Based on Materials of Ukrainian and Polish Languages) – master's Thesis for Obtaining the Degree of Master. Specialty 035 Philology. Educational and Professional Program Language and Literature (Polish). Translation. – Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024. 70 pages.

Many scholars around the world study phraseological units because phraseology reflects the culture and history of the nation whose language is being studied. As a result of analysis, it has been proven that the consideration of phraseological units is an important process for language learning because stable phrases not only help to better understand the structure of the language but also improve a person's speech skills to enhance linguistic culture.

The work highlights the methods and peculiarities of translating phraseological units into Ukrainian.

When making translations, the primary task is to preserve the internal form of the idiom, which affects the choice of correspondence. Knowing how to accurately translate idioms is very important for translators because idioms are a unique reflection of the culture and history of a nation, but they may not always be understandable to foreigners.

The translation of idioms is a rather important and specific process that requires adherence to many rules to ensure that the translation is of high quality and logical.

Key words: *phraseology, phraseological units, word, phrase, component, formation of phraseological units, specificity and uniqueness of translation, problems, techniques, means of translation, literary style.*

ВСТУП

Актуальність теми. Фразеологічні одиниці (ФО) є складовою кожної мови світу. У слов'янській лінгвістиці фразеологізми мають тісний зв'язок з національними характеристиками окремих етносів і становлять одну з основних тем наукових досліджень, що вивчають вплив культури на особистість. ФО широко використовуються як в усній, так і в письмовій комунікації. Знання цих одиниць дозволяє краще зрозуміти зміст творів, написаних у різних жанрах, або ж усвідомити думки співрозмовника при використанні певних фразеологізмів. Особливий інтерес для українських та польських мовознавців становлять фразеологізми, що відображають культуру обох слов'янських народів. Дослідження, які фокусуються на аналізі фразеологізмів, сприяють виявленню специфіки світогляду людей, унікальних характеристик їхнього мислення, а також впливу цих чинників на формування уявлень про навколишній світ.

Мова є невід'ємною частиною культури певної нації, тому її вивчення відбувається в тісному зв'язку з етнокультурологічними аспектами — побутом, традиціями та звичаями, притаманними певному суспільству. У процесі дослідження проаналізовано мовні образи, що впливають на формування мовної картини світу. Представники лінгвокультурологічного підходу вважають фразеологічний фонд мови найціннішим джерелом відомостей про культуру та менталітет певного народу, оскільки у стійких словосполученнях законсервовані уявлення народу про міфи, звичаї, обряди, ритуали, звички, мораль, поведінку і т. ін.

Фразеологічні елементи ґрунтуються на трактуванні знаків, які, маючи свій концептуальний зміст, відображають архетипні уявлення людей і їхнє індивідуальне сприйняття світу. Крім того, ці мовні елементи формуються під впливом різноманітних образно-метафоричних засобів.

В останні роки у слов'янській лінгвістиці спостерігається зростання інтересу до фразеології. Дослідники аналізують різноманітні мовні засоби, які ілюструють певні картини світу. Особлива увага приділяється

фразеологічним виразам у літературних творах, які неодноразово стають предметом детального наукового дослідження.

В історії вивчення та розвитку фразеології значущим є внесок таких учених, як: І. Білодід, О. Галинська, Н. Головіна, Л. Кожуховська, О. Левченко, А. Мойсієнко, В. Мокієнко, Г. Морараш, Ю. Прадід, В. Руснак, Л. Савченко, І. Тепляков, В. Ужченко, Н. Хома, С. Бомба, Г. Джамська-Ленарт, Е. Єнджейко, А. Новаковська, А. Пайджінська, А. Пеля, С. Скорупка, П. Флічінський, В. Хлебда, В. Чешьлінська, С. Шобер, Ш де Баллі та інші. Ці дослідники часто фокусувалися на основних питаннях своєї спеціальності. Їхні теоретичні та практичні роботи мали значний вплив на еволюцію не лише польської фразеології, а й загалом на розвиток слов'янської науки в цій галузі.

Попри існуючу в польському та українському мовознавстві велику кількість детальних досліджень, які розглядають проблеми перекладу фразеологізмів, тема, зазначена у заголовку цієї роботи, недостатньо проаналізована в компаративному аспекті. Це обґрунтовує **актуальність** дослідження, яке спрямоване на вивчення особливостей спорідненості між польською та українською мовами через аналіз специфіки фразеологічних одиниць.

Об'єктом дослідження є: фразеологізми у польських художніх творах.

Предметом дослідження є: специфіка перекладу польських фразеологізмів українською мовою.

Мета дослідження: аналіз особливостей перекладу польських фразеологічних одиниць українською мовою.

Матеріалом для досліджень слугували польські художні тексти, сучасні періодичні видання.

У відповідності до поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання дослідження:**

- 1) виявити суть і значення *фразеологізмів*;

- 2) провести порівняльний аналіз теоретичних визначень терміна «фразеологізм» в українській та польській лінгвістичних традиціях;
- 3) визначити класифікацію ФО;
- 4) дослідити особливості застосування фразеологічних конструкцій у творах польської художньої літератури;
- 5) розглянути різні підходи до перекладу ФО;
- 6) розробити ефективний комплекс вправ для покращення перекладацьких навичок студентів.

При проведенні дослідження були задіяні такі методологічні підходи:

- 1) загальнонаукові методи (критичний аналіз літературних джерел, спостереження, моделювання, а також дедуктивні та індуктивні методи);
- 2) лінгвістичні методи (порівняльний, зіставний та типологічний методи).

Практичне значення отриманих результатів полягає в їх застосуванні у майбутніх дослідженнях в області перекладознавства, лексикології та методики для навчання студентів вузів, а також при написанні рефератів та курсових робіт.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення та результати магістерської роботи розглядалися та обговорювалися на V Міжнародному науково-методичному семінарі та шостій олімпіаді знань про Польщу «Луцькі діалоги з польською культурою – 2024» (Київ – Луцьк – Варшава, 14–18 жовтня 2024 року). Опубліковано тези в збірнику «Стан і перспективи методики вивчення польської мови у закладах середньої та вищої освіти [28, с. 124-127].

Наукова новизна дослідження виявляється в аналізі ФО, що зустрічаються в польських художніх текстах, у вивченні методів перекладу цих фразеологізмів та в розробці комплексу вправ на основі художніх творів.

Структура роботи включає: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 . Фразеологізм у польській та українській лінгвістиці

Фразеологія – це спосіб мовного світосприйняття, який дозволяє говорити про існування ідіоматичної картини світу в будь-якій мові. Важливу роль у вивченні фразеології відіграли провідні вченні XIX – поч. XX ст.: наприклад, лінгвістичні та психологічні концепції Ф. де Соссюра, О. Потебні та В. фон Гумбольдта. Становлення теорії фразеології пов'язане з ім'ям швейцарського лінгвіста Шарля де Баллі, автора «Стилістики французької мови» та «Нарису стилістики». Його ідеї знайшли відображення в пізніших працях з фразеології.

«Фразеологія (від гр. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіоми та стійкі сполучення слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо)» [20, с. 290]. Ще у XIX ст. О. Потебня звернув увагу на характер стійких зворотів, їх «внутрішню форму», вивчав їх значення, чим і заклав передумови розвитку фразеології.

Метою ідіоматики є вивчення природи ідіоматичних одиниць, їхніх структурних і семантичних властивостей, джерел утворення та правил вживання в мові об'єктом фразеології є всі ідіоматичні одиниці мови.

Фразеологія може бути синхронною (описовою) або діахронною (історичною). Синхронна фразеологія аналізує, як фразеологізми функціонують у сучасній мові. Діахронічна фразеологія вивчає ідіоматику впродовж її історичного розвитку, зокрема формування основ фразеології на різних історичних етапах (О. Юрченко, Л. Коломієць), утворення ідіом,

етимологію гетерогенної фразеології (В. Ужченко, Л. Скрипник), діалект (зокрема Й. Дзендзелівський, С. Бевзенко).

Фразеологізм – це стійке словосполучення або поєднання слів, яке з'являється в мові як неподільний та єдиний за значенням вираз [44]. Наприклад, *rozindyczyć się* – розгніватися. В українській мові для передачі значення польського фразеологізму *rozindyczyć się* можна використати кілька варіантів, залежно від контексту. Ось деякі з них: *надутися як індик* – цей фразеологізм максимально близький до польського за своїм емоційним забарвленням; *влаштувати сцену* – вказує на різке та емоційне вираження невдоволення або злості. Польський фразеологізм *zbaranieć* означає бути приголомшеним, ошелешеним або розгубленим, ніби втратити здатність мислити ясно. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми: *виприщати очі* – означає здивуватися або бути ошелешеним до такої міри, що людина просто стоїть з широко відкритими очима; *розгубитися* – означає втратити орієнтацію або ясність мислення у певній ситуації; *стояти, як вкопаний* – підкреслює несподіване заціпеніння або приголомшення. Ці вирази можуть передати стан розгубленості або ошелешеності, подібно до польського *zbaranieć*. *Osowieć* – бути пригніченим, депресивним; означає стати сумним, пригніченим, втратити колишній запал або енергію. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми для передачі цього значення: *повісити носа* – означає бути засмученим, пригніченим; *опустити руки* – втратити надію або енергію до дії; *засмутитися* – загальне слово, що передає стан смутку та пригніченості. Ці вирази допоможуть передати стан пригніченості або смутку, подібно до польського *osowieć*. *Wuzyć się* – бити байдики, ледарювати, проводити час у бездіяльності. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми: *лежати на печі* – означає нічого не робити, відпочивати, байдикувати; *бити байдики* – цей вислів означає ледарювати, проводити час без корисної справи; *валятися без діла* – підкреслює відсутність активної діяльності та

небажання працювати. Ці фразеологізми допоможуть передати стан ледарства або байдюкування, подібно до польського *być się*.

Науковці по-різному визначають сферу самовираження. Для лінгвістики питання глибинного зв'язку між мовою, культурою та етносом є нескінченним, і друга половина ХХ ст. свідчить про прискорений розвиток науки, що вивчає людину крізь призму культури та мови. Почалися інтенсивні дослідження лінгвістичних, культурологічних, етнолінгвістичних, психолінгвістичних та когнітивних аспектів фразеології. Вивчення етнофразеології привернуло увагу таких видатних українських фразеологів, як В. Білоноженко, Л. Скрипник, А. Івченко, В. Ужченко, Л. Коломієць, Ф. Медведєв та інші.

Л. Скрипник вважає, що ФО – це лексико-граматична спільність двох і більше елементів, які граматично організуються за шаблоном словосполучення або речення, автоматично відтворюються у мові за певною традицією, оскільки має цілісне значення [17,с.11]. О. Реформаторський, визначає фразеологізми як вирази з комунікативним та номінативним характером, складники яких поєднані семантичною цілісністю [15,с.96]. Прислів'я, афоризми, приказки, описові порівняння, складна термінологія та літературні алюзії є предметом поглибленого дослідження.

ФО, які складають основу фразеології, сприймаються носіями мови як органічна єдність, що відтворюються в мовленні, а не створюються з нуля. Це пояснюється тим, що ФО легко доступні в мовній системі і мають свої властивості, ідіоматичні значення, граматичні категорії та компоненти.

Відправною точкою для сучасних досліджень фразеології у різних мовах є теорія, представлена французьким лінгвістом Шарлем де Баллі на початку ХХ ст. у праці «Французька стилістика». Баллі вважав, що фразеологізм – це словосполучення, складові якого втратили свої самостійні значення і що значення такого словосполучення не відповідає сумі значень окремих складових [46,с.144]. Головними ознаками ФО, які виділив науковець, є стійкість компонентного складу, цілісність значення,

рівнозначність одному слову та можливість заміни цим словом, незрозумілість окремих компонентів виразу через втрату ними семантичної самостійності, наявність архаїзмів у складі ФО [46, с.147].

У сучасних наукових дослідженнях польських та українських мовознавців, незважаючи на наявність спільної теоретичної бази, бракує єдиного визначення фразеологічних зворотів та критеріїв їхньої класифікації. Польські та українські лінгвісти виробили різні підходи до вивчення цього мовного явища.

Питання ФО детально і всебічно розглядалося українськими дослідниками, зокрема В. Ужченко зазначив, фразеологічна репрезентація української мови настільки широка і багатогранна, що налічує близько 60000 сталих виразів, і з кожним роком їхня кількість зростає. Однак ці підрахунки є приблизними, оскільки серед вітчизняних мовознавців немає консенсусу щодо критеріїв виокремлення ФО з-поміж інших номінативних одиниць. Прихильники першого «вузького» підходу (Л. Авксентьєв, В. Білоноженко, І. Гнатюк, Ю. Прадід, Л. Юрчук та інші) розглядають фразеологізми лише як ідіоматичні вирази, що характеризуються максимальною семантичною злитістю та еквівалентні словам. Представники другого дослідницького напрямку (Н. Бабич, Л. Скрипник, Ф. Медведєв) розглядають фразеологізми як сполучення слів з певним ступенем стійкості (крилаті вирази, прислів'я, приказки, ідіоматичні сполучення, кліше тощо).

В останніх дослідженнях української мови ФО класифікуються за принципом «центр-периферія». До центральної частини належать ідіоми, а до периферійної – тавтології, дієслівно-іменникові зв'язки, вирази, пов'язані зі значенням слова, певні крилаті слова, прислів'я тощо [21, с.40].

С. Скорупка відомий як засновник польської фразеології, [38] він зробив значний внесок у її розвиток. Семантична типологія польських ФО включає три групи: 1) сталі словосполучення; 2) порівняльні звороти; 3) вільні словосполучення. За формою мовознавець розрізняє ФО, представлені виразами (словосполученнями, що поєднують щонайменше два слова,

головним компонентом яких є іменник), зворотами (словосполучення, ключовим компонентом яких є дієслово) та фразеологізмами (реченнями, що складаються як з номінативних так вербальних компонентів) [35, с.121].

У спільному дослідженні А. Пайдзінської та А. Левицького [35] польські ФО поділяються на дві групи: ідіоматичні вирази (значення виразу не відповідає значенню окремих компонентів) та словосполучення (значення виражається переважно головними компонентами). Науковці також пропонують класифікацію за функціональним критерієм, який враховує функцію ідіоматичної одиниці в реченні 1) ідіоми (ІО, виражені реченням); 2) звороти (виконують функцію дієслів); 3) іменні словосполучення (виконують функцію іменників); 4) семантичні вирази (служать для визначення або порівняння); 5) маркери ідіом (виконують функцію службових частин мови).

Специфіку фразеологізмів кожної мови найкраще можна простежити, проаналізувавши їхню етимологію. Етимологія польських та українських фразеологізмів неодноразово аналізувалася вітчизняними та зарубіжними науковцями, і на думку О. Мельничук, тісні історичні зв'язки між європейськими країнами та спільність релігійних, політичних та культурних подій зблизили дві країни. Незважаючи на мовну та культурну самобутність і унікальність народів, цей зв'язок відображається у словах і фразах, часто розрахованих на мовній основі [5.с.18].

У польській та українській мовах основними джерелами фразеологізмів є міфи; напр., *koń trojański* перекладається як *троянський кінь*. Він використовується для позначення підступного або обманного засобу, який дозволяє проникнути у вороже середовище, як у міфі про троянського коня. В українській мові цей вираз також часто використовується, але якщо потрібна заміна, можна використовувати такі фразеологізми: *яблуко розбрату* – щось, що викликає конфлікт або розбіжності; *данаїські дари* – небезпечні або підступні подарунки. Біблійні історії: *niewierny Tomasz* – означає людину, яка не вірить у щось без доказів, або сумнівається у

правдивості почутого. В українській мові для такого значення є декілька фразеологізмів: *Хома невіруючий* – аналогічний вираз, що походить з біблійного контексту і означає людину, яка сумнівається або не вірить без доказів; *не вірить, поки не побачить* – означає людину, яка вимагає наочних доказів, щоб повірити у щось. Фразеологізми, запозичені зі світових літературних творів та висловів відомих людей: *brzydkie kaczątko* – означає когось, хто спочатку здається непомітним або непривабливим, але згодом розкривається і стає прекрасним. В українській мові можна використати такі фразеологізми: *гидке каченя* – аналогічний вираз, який теж походить з однойменної казки Г.Х. Андерсена; *золотий птах у чорному оперенні* – цей фразеологізм підкреслює внутрішню красу або цінність, яка не завжди помітна з першого погляду. Ці вирази допоможуть передати ідею, що хтось або щось, на перший погляд, може здаватися непривабливим, але згодом проявляє свою справжню красу або цінність.

Деякі зі стійких висловлювань у досліджуваних мовах також характеризуються ідентичністю за структурно-семантичним критерієм, наприклад, *alfa i omega/альфа і омега* – означає *початок і кінець, перший і останній, всеохопний або всезнаючий*. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми: *від А до Я* – означає повний спектр знань або чогось, що включає все; *початок і кінець* – буквально передає значення польського виразу і означає всеосяжність. *Odrodzić się jak feniks z popiołów/новстати як фенікс із попелу* – означає відродитися або воскреснути після занепаду чи невдач, як легендарний Фенікс, який відроджується з власного попелу. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми: *відродитися з попелу* – аналогічний вираз, який передає ту саму ідею відродження після занепаду; *піднятися з руїн* – підкреслює процес відновлення та побудови чогось нового з руїн або занепаду; *як фенікс із попелу* – дослівний переклад польського фразеологізму, що зберігає ту ж метафору. Ці ідіоми допоможуть передати значення відродження або воскресіння після важких часів. Деякі вирази є частково еквівалентними як

структурно, так і семантично, наприклад, *wstawać z kurami/прокидатися з першими півнями*. У цьому прикладі граматична структура і значення однакові, але використовуються різні орнітоніми: у польській мові – *kura* (курка), а в українській – *півень*.

Польські та українські ФО характеризуються наявністю значної кількості спільних творчих джерел, таких як: слов'янська культура, фольклор, традиції, вірування та подібне історичне минуле. Саме тому польська та українська мови мають низку повністю або частково еквівалентних фразеологізмів, які можуть бути зрозумілими носіям обох мов, наприклад, *nie złapie pies zająca jak za dwoma goni / за двома зайцями поженешся* – жодного не впіймаєш – прямий аналог польського виразу, що означає намагання виконати дві справи одночасно і зрештою не досягти жодної. *Dwom gospodarям служити, обох не задовольнити* – вираз, який підкреслює неможливість одночасного виконання двох завдань і досягнення успіху. *Wodzić za nos* – означає вводити когось в оману, маніпулювати кимось, обдурювати. В українській мові можна використовувати такі відповідники: *водити за ніс* – аналогічний вираз, що має те саме значення. *Обвести навколо пальця* – підкреслює маніпуляцію та обман. Існують також структурно-семантичні еквівалентні вирази: *wsadzić kij w mrowisko/всунути кийок у мурашник* – викликати хаос або сварку, подібно до того, як вставлення палиці в мурашник порушує спокій і викликає метушню. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми: *встромити палку в колесо* – створити проблему або перешкоду. *Наробити шуму* – викликати метушню або переполох. *Підлити масла у вогонь* – загострити конфлікт або ситуацію. Однак, незважаючи на цю схожість, у кожній мові є набір фразеологізмів, які найкраще виражають особливості історичного та культурного становлення країни, характеризують менталітет носіїв мови і не розуміються представниками інших народів без пояснення їхнього значення.

Пор.:

bredzić jak Piekarzki na mękach | *пропав, як швед під Полтавою*

<p>– польське словосполучення походить від подій 1620 року, коли Войцех Пекарський намагався здійснити замах на короля Польщі Сигізмунда III. Пекарського було затримано і піддано жорстоким катуванням, під час яких він марив і говорив безладно. Ідіома використовується для опису стану, коли людина говорить без зв'язку, непослідовно або в стані марення. Це може бути через сильне хвилювання, біль або розгубленість.</p>	<p>– український фразеологізм означає, що хтось опинився у дуже складній ситуації або повністю зазнав поразки чи зник безвісти. Вираз походить від історичної події – битви під Полтавою 1709 р., коли шведська армія під командуванням короля Карла XII зазнала нищівної поразки від російських військ під командуванням Петра I.</p>
--	--

Таким чином, ці вислови мають своє коріння в історичних подіях і служать для ілюстрації крайнього ступеня певних станів – безнадійної поразки або розгубленого марення. Обидва фразеологізми мають подібне значення, але розуміються лише в контексті їх культурного походження.

Każda Małgosia ma swój urok

Кожна Ганна по-своєму гарна

Обидва фразеологізми є чудовими прикладами того, як різні культури висловлюють ідею індивідуальної краси. Вони сприяють позитивному сприйняттю різноманітності, наголошуючи, що краса може мати багато форм і не повинна підлягати єдиним стандартам. Це може бути особливо важливим у контексті особистих стосунків та самоприйняття, допомагаючи людям цінувати свої унікальні риси та відчувати себе впевненішими. Ці вислови означають, що кожна людина має свої унікальні якості та особливості, які роблять її особливою і красивою. Ганна – це суто українське ім'я, а Małgosia – це зменшувальнопестлива форма від Małgorzata – власне польське ім'я.

Dać komuś kosza / dати гарбуза – ці два вислови означають відмову в чомусь, особливо в контексті залицянь або шлюбних пропозицій.

У середньовічній Європі, коли хлопець звертався до дівчини з пропозицією шлюбу, він приносив різні подарунки, сподіваючись отримати її згоду. Якщо дівчина не хотіла приймати пропозицію, вона вручала йому кошик замість позитивної відповіді. Кошик у цьому контексті символізував порожнечу та відмову. Вручення кошика було ненав'язливим і делікатним способом відмови. Такий жест допомагав уникнути конфліктів і зберігав взаємну повагу. Кошик став символом відмови і поступово перетворився у вираз «*dać kosza*». Сьогодні «*dać kosza*» використовується в польській мові в образному сенсі, означаючи відмову в будь-якому контексті, не тільки в романтичному.

Колись давно в Україні, коли сватання було однією з важливих частин життя українців, хлопець, який хотів одружитися, приходив до дому дівчини разом зі сватами. Вони приносили різні подарунки, сподіваючись отримати згоду на шлюб. Якщо дівчина погоджувалася на шлюб, вона виходила з хати і вручала хлопцеві прикрашений рушник або хустку. Але якщо дівчина не хотіла виходити заміж за цього хлопця, вона давала йому гарбуза. Гарбуз символізував відмову і був чітким знаком того, що дівчина не згодна на шлюб. Така практика поширилася і стала частиною народних традицій. Гарбуз став символом не лише відмови, але й певної форми гумору та поваги, оскільки навіть відмова могла бути виражена через традицію і обряд. У сучасній Україні цей фразеологізм використовується переважно в образному сенсі. «*Дати гарбуза*» означає відмовити в чомусь, наприклад, у пропозиції або проханнях. Ця традиція відображає багатство та різноманітність української та польської культур, де відмова виражається через образний і символічний жест.

Аналізуючи українсько-польські фразеологізми, стикаємося з серйозною проблемою, оскільки недостатня кількість словників створює труднощі у дослідженні та вивченні українсько-польської фразеології.

Поява «Короткого українсько-польського словника усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки» [50] є важливою подією в історії українсько-польської фразеології. Це перший словник, який надає систематизовану інформацію про еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки обох мов. Цей словник допомагає заповнити прогалину у доступних ресурсах, що значно спрощує процес вивчення та дослідження фразеології.

Створення цього словника є значним кроком вперед у розвитку фразеологічних досліджень, оскільки він надає можливість дослідникам, студентам та перекладачам краще розуміти і використовувати українсько-польські фразеологізми. Він також сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини обох народів. Концепція цього словника ґрунтується на а) теоретичному та практичному досвіді укладання подібних словників; б) виокремленні системи реєстрових одиниць, які мають (1) неоднорідний статус щодо репрезентації ментальності народу, його етнографічних особливостей, етикетних норм, моралі, специфіки психології, релігійних уподобань, національного характеру, тематики (ідеографічний аспект) тощо (2) різнорідний статус щодо структури, семантики та прагматики: це ФО у вузькому розумінні (зокрема термінологічні, єдності, зв'язності, експресії); паремії – прислів'я та приказки; словосполучення – еквіваленти слів, загальноживаних у повсякденному мовленні; (3) неоднорідна специфіка функції, відповідний стиль і стилістичне призначення [10, 5-30].

Варто зазначити, що проблема еквівалентності фразеологізмів у різних мовах постійно привертає увагу мовознавців, особливо тих, хто працює над укладанням двомовних чи багатомовних словників, таких як: В. Дубічинський і Т. Ройтер, О. Левченко, В. Мокієнко, Д. Балакова, Х. Вальтер, Т. Космеда, В. Хлебда та інші.

Таким чином, на сучасному етапі лінгвістики ФО – це стійке за складом і структурою складне слово, яке не тотожне сумі значень його окремих компонентів і має унікальне значення, що виконує самостійну

лексичну функцію. Польські та українські ФО можуть мати спільні риси в етимології, структурі та значенні, але в більшості випадків стійкі вирази обох мов відрізняються своїми етнокультурними особливостями.

1.2. Класифікація фразеологічних одиниць

Термін «фразеологічна інновація» є характерною рисою польської лінгвістичної традиції, а його виникнення та поширення пов'язують з іменем С. Бомби. Поняття «фразеологічна інновація», запропоноване С. Бомбою, стало основою наукових досліджень багатьох польських науковців варшавсько-познанської школи. На думку С. Бомби, фразеологічна інновація – це відхилення від фразеологічної норми, яке включає в себе сукупність ФО, апробованих підготовленими користувачами польської мови, і правил їх застосування в тексті [45, с.46]. цей термін не часто використовується у східнослов'янському мовознавстві. У наукових працях, присвячених аналізу прикладів використання нетрадиційних виразів у текстах різних стилів і жанрів, можна зустріти іншу назву цього явища.

Вивчення фразеологічних трансформацій, деформацій, видозмін, модифікацій тощо та ідіоматичних інновацій зводиться до єдиного процесу: виявлення вжитих у тексті ФО, які відрізняються від певних усталених зразків (за формою та/або значенням). Відмінності в підходах і термінології значною мірою залежать від того, яку точку відліку дослідник ставить на перше місце в процесі пояснення виявленого ідіоматичного матеріалу. Тобто об'єктивну площину мовних норм і суб'єктивну площу тексту, іншими словами, ідіомоцентричний чи текстоцентричний спосіб аналізу трансформації ФО [20, с. 105]. Отже, термін «фразеологічна інновація» є нейтральним та об'єктивним і відображає найширший підхід до зіставлення одиниць, реалізованих у тексті, з моделлю.

Для вивчення деформації ФО необхідно чітко визначити об'єктивну модель, щоб виявити специфічні фразеологічні маркери та їхні відмінності.

Діалектні фразеологічні дієслівні норми є максимально наближеними до такої моделі. Це пов'язано з тим, що провести чіткі межі норм надзвичайно складно. Проте одним із головних завдань цього дослідження є конструювання понять «фразеологічна норма» та «відхилення від фразеологічної норми» як важливого розмежування між явищами фразеологічної трансформації.

Складність інтерпретації фразеологічних норм виникає, з одного боку, через розуміння їх як частини складнішого цілого – мовної норми, а з іншого – через усвідомлення та врахування їхньої специфіки порівняно з нормами, що функціонують в інших мовних площинах, зокрема лексичними, граматичними та словотвірними нормами. Серед ФО, що становлять сучасну польську фразеологічну норму, мовознавці розрізняють стабільні одиниці – це фразеологізми, що мають давнє походження і використовуються без змін протягом тривалого часу. Вони добре закріплені в мові і розуміються усіма носіями. Приклади: *mieć głowę na karku* дослівно означає *мати голову на шиї*. У переносному значенні цей вираз вживається для характеристики людини, яка має тверезий розум, добре розбирається в ситуаціях і вміє приймати розумні рішення. Це може бути використано для опису когось, хто є розумним, практичним та розсудливим. Можна перекласти українським фразеологізмом: *мати голову на плечах*. Приклади використання: «*On zawsze wie, co zrobić. Naprawdę ma głowę na karku*» (*він завжди знає, що робити. Справді, має голову на плечах*). *Wyć w siódmym niebie* – дослівно означає *бути на сьомому небі*. У переносному значенні цей вираз використовується для опису стану надзвичайного щастя, радості та задоволення. Він означає, що людина відчуває себе дуже щасливою і перебуває в стані емоційного піднесення. Цей вираз в українській мові має таке ж значення і використовується для опису великої радості та щастя. Приклади використання: «*Po otrzymaniu tej wiadomości, była w siódmym niebie*» (*після отримання цієї новини, вона була на сьомому небі*). Цей фразеологізм відображає найвищий ступінь задоволення та щастя, який можна відчути.

Регресивні одиниці – це фразеологізми, що поступово виходять з ужитку. Вони можуть бути позначені в словниках як *przestarzałe* (застарілі) або *dawne* (давні). Приклади: *robić z igły widły* – дослівно означає – *робити з голки вила*. У переносному значенні цей вираз використовується для характеристики людей, які перебільшують значення або серйозність якоїсь незначної події чи проблеми. В українській мові вживається вислів: *робити з мухи слона*. Цей вираз в українській мові має таке ж значення і використовується для опису перебільшення незначної події або проблеми. Пор. *Przestań robić z igły widły, to naprawdę nic wielkiego!* – *Перестань робити з мухи слона, це насправді нічого серйозного!* Цей фразеологізм допомагає описати ситуацію, коли хтось надає занадто великої уваги дрібницям; *kosztować jak za zboże* – *коштувати як зерно*. У переносному значенні цей вираз використовується для опису чогось дуже дорогого або коштовного. Можливий відповідник українською мовою: «Коштувати як золото». Приклад використання: польською: «*Ten samochód kosztuje jak za zboże*» (*цей автомобіль коштує як золото*).

Розширені одиниці – це нові фразеологізми, що з'являються в результаті впливу сучасного життя. Вони швидко входять у вжиток завдяки популярності в медіа, Інтернеті та повсякденному спілкуванні. Приклади: *mieć z górki* – дослівно означає *мати з гори*. У переносному значенні цей вираз використовується для опису ситуації, коли щось стає легшим або менш проблематичним. Фраза натякає на те, що справа йде гладко або без перешкод, наче ти йдеш з гори. В українській мові є аналоги: *мати все під контролем* або *йде як по маслу*. Ці вирази в українській мові мають схожі значення і використовуються для опису ситуації, коли щось іде легко або без труднощів. «*Teraz, kiedy najtrudniejsze mamy już za sobą, wszystko powinno mieć z górki*». (*Тепер, коли найважче вже позаду, все повинно йти як по маслу*). Цей фразеологізм відображає відчуття полегшення та простоти, коли складний період вже пройшов і все йде гладко. *Buć na fali* дослівно означає – *бути на хвилі*. У переносному значенні цей вираз використовується для опису

стану успіху, підйому або гармонії, коли все йде добре і людині щастить у справах. В українській мові вживається: *бути на підйомі або бути на коні*. Ці вирази в українській мові мають схоже значення і використовуються для опису ситуації, коли хтось перебуває в стані успіху або піднесення. «*Po serii sukcesów w pracy, czuł się, jakby był na fali*». (Після серії успіхів на роботі, він відчував себе, ніби на підйомі). Ця ідіома підкреслює відчуття успіху та гармонії, коли все складається найкращим чином. Перші свідчать про нормативну стабільність, другі – про консерватизм, а треті – про гнучкість.

Нестабільність фразеологічних стандартів проявляється також у варіативності одиниць, що перебувають під їхнім контролем. У межах фразеологічних норм лінгвісти розрізняють однотипні (незмінні) та багатотипні (змінні) ФО. Однотипні фразеологічні дієслівні одиниці характеризуються інваріантністю лексичного складу і синтаксичної структури, кількості, типу і статусу компонентів, а також стабільністю словотвірної структури. У свідомості лінгвістів такі ФО функціонують як винятки, які необхідно зберігати в особливій, конвенційно закріпленій формі. У ФО, що складаються з більш ніж одного типу, чергування компонентів зазвичай допускається в межах семантичної тотожності або подібності. Зміна закінчень компонентів ФО проявляється переважно у зміні категорії числа *diabeł wie (однина) / diabli wiedzą (множина) – чорт знає / чорти знають*. Цей фразеологізм вживається для вираження невизначеності або незнання і є дуже поширеним в українській мові. Відмінності у словотвірній структурі зазвичай пов'язані із заміною іменникового компонента зворотною формою *wpaść komuś w oko / oczko – використовуються для опису ситуації, коли щось або хтось привертає увагу або сподобався комусь. Припасти комусь до ока або припасти комусь до душі. Пор.: ta dziewczyna naprawdę mi wpadła w oko. Ця дівчина справді припала мені до душі*. Ці фразеологізми підкреслюють процес, коли щось або хтось починає подобатися або привертає увагу іншої людини. А в синтаксичній структурі – з відмінковою формою дієслова *uchylić rąbka tajemnicy / uchylić rąbek tajemnicy* означає поділитися частиною

інформації, яка була прихованою. *Привідкрити завісу таємниці або привідкрити таємницю*. Приклад використання: *autor postanowił uchylić rąbka tajemnicy i zdradzić, co wydarzy się w następnej części powieści. Автор вирішив привідкрити завісу таємниці і розповісти, що станеться в наступній частині роману*. Цей фразеологізм підкреслює бажання поділитися частиною прихованої інформації, залишаючи інші деталі все ще в секреті.

Д. Батлер стверджує, що чергування ФО є особливим порівняно з чергуванням в інших мовних нормах, оскільки воно невмотивоване і має «суто добровільний і вільний характер, не обмежений стилістичною, регіональною чи синтаксичною позицією» [24, с. 76-79]; С. Бомба частково відкидає цю невмотивованість і стверджує, що чергування відмінності між елементами ряду зумовлені різними факторами, зокрема хронологічними, флексійними, експресивними і, меншою мірою, регіональними. Він підкреслює, що гетерогенність за частотою вживання і хронологічна гетерогенність частково перетинаються. Іншими словами, рідковживані гетероніми, як правило, старіші та рецесивніші, тоді як часто вживані гетероніми є новішими та ширшими за сферою застосування. Тому ці два типи диференціації (хронологічну та флексійну) слід розглядати разом при поясненні норм, С. Бомба використовує ФО [45, с. 13–15] *trzymać pierwsze skrzypce / grać pierwsze skrzypce* для пояснення опозиції «старе» — «нове», дослівно означає «тримати першу скрипку» має значення бути головним, грати провідну роль. «*W zarządzaniu firmą zawsze trzyma pierwsze skrzypce*» (В управлінні компанією завжди грає першу скрипку). *Grać pierwsze skrzypce* дослівний переклад – *грати першу скрипку*, яке має те саме значення. «*W zespole projektowym gra pierwsze skrzypce*». – (У проектній команді грає першу скрипку). Ці фразеологізми підкреслюють важливість і вплив окремої особи в конкретній ситуації або колективі.

Опозиція «часто вживана» – «нечасто вживана» пояснюється парою *srać jak kamień / srać kamieniem*, ці фразеологізми використовуються для

опису глибокого, міцного сну, коли людина спить настільки міцно, що її нічого не може розбудити. *Spać jak kamień* – дослівно *спати як камінь*, в українській мові вживається *спати як убитий* або *спати як колода*. «*Po całym dniu pracy spałem jak kamień*». – (Після цілого дня роботи я спав як убитий). Опозиція «нейтральна» – «емоційне забарвлення» може бути продемонстрована парою *kłaść coś komuś do głowy / kłaść coś komuś do łba*, використовуються для опису наполегливих спроб вкласти якусь інформацію або ідею в голову іншій людині. Різниця між ними полягає в тому, що перший вираз є нейтральним, тоді як другий має трохи грубший відтінок. Можливі переклади українською мовою: *вкласти щось комусь у голову, втовкмачувати щось комусь*. «*Nauczycielka starała się kłaść uczniom do głowy, jak ważne jest czytanie książek*». (Вчителька намагалася вкласти учням у голову, як важливо читати книги). *Kłaść coś komuś do łba* – *втовкмачувати щось комусь у голову*. «*Rodzice bezskutecznie kładli mi do łba, żeby sprzątał swój pokój*». (Батьки безуспішно втовкмачували йому, щоб він прибирав свою кімнату).

Лінгвісти підкреслюють, що ідіоматичні варіанти та випадки нормативного вживання фразеологізмів утворюють дуже неоднорідні зони, і лише деякі із цих зон мають чітко окреслені межі. Віддаленість цих зон стане очевидною, якщо ми умовно виділимо центральну зону, в якій розмістимо фразеологічні одиниці, що точно відповідають нормі у сфері конвенційного ідіоматичного вживання, і групу глибоко модифікованих ФО у сфері неконвенційного ідіоматичного вживання. Однак існують часткові зони дотику між цими двома сферами. Це зона умовної нормативності та зона умовної новизни. Зона на межі між ними («сіра зона» або «демаркаційна смуга») – це область, де найважче відрізнити новотвори від нормативного експресивного вживання [50, с. 12; 73, с. 183].

Відносна стабільність семантичної та фразеологічної структур зумовлює характерну особливість ідіоматичних норм, відому як «обмеження обмежень». Це поняття стосується дворівневого обмеження на реалізацію

системного потенціалу складових елементів, що входять до складу фразеологічної одиниці. До першого рівня належать вільні мовні одиниці, які є частиною фразеологічного прототипу ФО, а до другого – афікси та фразеологізми. Ігнорування обмежень на будь-якому з цих рівнів є відхиленням від фразеологічної норми [57, с. 183]. Межі норми відображені в основних принципах правильного вживання фразових дієслів. А саме: інваріантність формально-семантичної структури ФО, стабільність лексичного контексту, а також принципи семантичної та стилістичної гармонії між фразовим дієсловом і лексичним фоном висловлювання.

Принцип інваріантності формальної структури фрази виключає можливість зміни її лексичної та граматичної будови за умови, що фраза відтворюється лише за зразком, закріпленим нормами. Мовознавці використовують ФО так само, як і слова. Вони не створюють фрази при формуванні висловлювань, а витягують з пам'яті вже існуючі структури. Важливо те, що вони щоразу відтворюються однаково, у формі, зафіксованій лінгвістичною конвенцією. Приймаючи рішення про зміну формальної структури висловлювання, треба вміти передбачати можливі наслідки і надати зміні відповідне смислове та функціональне навантаження.

Принцип стабільності лексичного контексту виразу вимагає його вживання у звичайному лексичному оточенні. Для виконання цієї умови необхідно знати значення ФО та схеми лексичної сполучуваності. Принцип стабільності лексичного контексту виразу вимагає його вживання в загальноприйнятому лексичному оточенні. Для виконання цієї умови необхідно знати значення виразу та його схему лексичної сполучуваності. Принцип семантико-стилістичної сполучуваності ідіоми та контексту передбачає наявність семантичної відповідності між ідіомою та її лексичним оточенням. Текст речення має бути гармонійним, єдиним цілим, що зберігає єдину стилістичну тональність. Відповідність ФО і контекстів – це процес відбору та адаптації. Фразеологізми та їх контексти стають гармонійним

цілим, коли вони доповнюють один одного в межах одного семантичного поля.

Таким чином, компетенція експресивної норми передбачає регулювання внутрішніх (лексична та граматична структура ФО) і зовнішніх (пов'язаних з контекстом вживання) експресивних параметрів висловлювання. Недотримання будь-якого з цих параметрів можна вважати порушенням норми. Оскільки відповідність нормам можна перевірити у джерелі мови дорослих, внутрішні параметри фразеологізму відносно прозорі, тоді як контекст є імпліцитною категорією нормативних аспектів вживання фразеологізмів, параметри якої менш очевидні.

У лінгвістичній літературі термін «контекст» трактується в широкому діапазоні – від безпосереднього мовного оточення, мовного знака до сукупності всіх людських знань про світ. Для того, щоб проаналізувати трансформацію висловлювань у польській художній літературі з різних точок зору, перспективним є широкий глобальний погляд на контекст. Наприклад, поняття вертикального контексту при дослідженні ФО, які традиційно не використовуються в польській прозі загалом, поняття макроконтексту (контексту твору) при вивченні стилів у художніх творах, поняття творчого контексту при дослідженні ідіом та ідіолектів авторів.

Для ідентифікації фразеологічних перетворень у тексті та відмежування їх від прикладів нормативного фразеовживання важливо розуміти контекст у вузькому сенсі як *словесне оточення мовної одиниці, в якому вона виявляє своє значення і призначення*. У цьому трактуванні контекст належить до компетенції фразеологічної норми.

Проблему контексту досліджували такі учені, як: Н. Амосова, Г. Колшанський, О. Кунін, В. Кодухов, І. Третькова, О. Ахманова, С. Бомба, Я. Ліберек, Г. Дзямска-Ленарт і ін. Мовознавці вважають важливим компонентом фразеологічного контексту фразеологічний актуалізатор – «слово, словосполучення, речення або групу речень, що семантично пов'язані з ужитими в певному контексті фразеологізмами і реалізують їх у

мовленні в узуальному чи оказіональному вигляді» [54, с. 233]. Контекст складається з фразеологізму та його актуалізатора, а його розміри можуть варіюватися від речення до абзацу. Н. Амосова обмежує фразеологічний контекст межами речення, Г. Колшанський розрізняє мікроконтекст (контекстні показники в межах одного речення) і макроконтекст (контекстні показники в межах абзацу). О. Кунін виділяє три типи контексту: внутрішньо фразовий (фразеологізм і його актуалізатор, виражений словом або словосполученням у рамках простого чи складного речення), фразовий (фразеологізм і його актуалізатор, виражений простим або складним реченням), і надфразовий (фразеологізм і його актуалізатор, виражений двома і більше простими чи складними реченнями).

У результаті порушення лінгвістами фразеологічних норм з'являються одиниці, які втрачають свої нормативні системні властивості ФО. Тому до аналізу ФО, ужитих відповідно до встановлених норм, застосовується фразеотекстоцентричний підхід. При відборі матеріалу слід спиратися на аналіз польських фразеологічних норм і враховувати суб'єктивні аспекти художнього тексту, зокрема специфіку літературного твору як контексту дослідження, його прагматичний вплив на читача та індивідуальний стиль автора.

1.3 Проблеми перекладу фразеологізмів у близькоспоріднених мовах

Достовірність та об'єктивність дослідження фразеологічних інновацій у художній літературі залежить від низки чинників, таких як: репрезентативність корпусу ФО, опрацювання максимальної кількості сучасних словникових джерел, вибір оптимального методу лінгвостилістичного аналізу фразеології у прозових творах. В основу методики покладено базові ідеї, сформульовані засновниками наукової лінгвістики, зокрема В. Гумбольдтом і Ф. де Соссюром: динамічна природа

мови, її системно-структурна організація, функціональність, прагматична спрямованість, комунікативно-діяльнісний характер.

Мова розглядається як динамічна структура, що змінюється не лише впродовж тривалих функціональних періодів (діахронія), а й тут і зараз (синхронія). У сфері фразеології динамічність мови в синхронії проявляється в розмаїтті ФО, тобто в появі як нормативних ФО, так і інноваційних одиниць. Мовленнєві явища і процеси закономірно пов'язані з мовно системою як частиною реальної мовно дійсності.

Оскільки фразеологічні інновації (ФІ) є фактом мовлення, природним є функціональний підхід до їхнього вивчення. Саме в процесі мовленнєвої реалізації ФО відбуваються трансформації їхньої формальної і семантичної структури, що спричиняють виникнення фразеологічних інновацій. Поява інноваційних ФО має яскраво виражену прагматичну спрямованість: доцільність зміни нормативного фразеологізму визначається мовцем, який відчуває постійну потребу в спілкуванні, вміє користуватися мовою в різних комунікативних ситуаціях відповідно до конкретної мети спілкування, виявляє здібності до лінгвокреативного мислення та творчого використання МО, зокрема фразеологізмів. Активність мовця у процесі інноваційного фразеотворення під час спілкування зумовлює комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення цього явища.

Методичні засади висвітлюється в тезах:

1. **Вибір художніх текстів.** Обґрунтуванням для відбору текстів сучасної польської прози була їхня актуальність (2000-2010 рр.) та репрезентативність з точки зору багатства вираження, авторських тенденцій у висловлюванні та умовної гри. Кількісна репрезентативність не є визначальною, важливими є також якісні характеристики матеріалу. Спільними для творів обраних авторів є прагнення уникнути шаблону на всіх рівнях оповіді, сильне спонукання до читання між рядків, накладання і переплетення смислів, експресивність та емоційна насиченість, використання ефекту несподіванки, ірраціональність і суперечливість порівняних явищ у

поєднанні з характерною для твору комічністю, іронією або саркастичною тональністю.

2. **Формування реєстру ФІ.** При створенні бази даних спочатку фіксуються всі ФО з тексту, потім використовуються лексичні ресурси для виявлення ФІ. Застосовується зіставний метод для порівняння фразеологізмів, які фактично вживаються в тексті, з відповідними лексичними прототипами (якщо такі є) і для визначення відповідності чи відхилення від польських фразеологічних норм.

3. **Праця з лексикографічними джерелами.** Використовуються дані зі словників фразеологічних та загальних словників польської мови. Ці словники розкривають структуру, сполучуваність і значення ФО, формально закріплених кодуванням.

При введенні явища інновації ФО необхідно враховувати особливості морфологічної парадигми фраземи. У нормативній базі використовуються фразові варіанти дієслова та форми словозміни. Граматичні зміни в лексичній формі фразеологізмів (наприклад, в категорії часу дієслова-компонента) розглядаються як словозмінні форми ФО, якщо тільки парадигма не обмежена кодуванням напр., *widział coś w czarnych barwach* *бачити щось у чорних фарбах* або *бачити щось у темних кольорах*. Цей вираз використовується для опису песимістичного бачення або сприйняття певної події чи ситуації. «*Zawsze widział przyszłość w czarnych barwach i nie wierzył w pozytywne zmiany*». / (Він завжди бачив майбутнє у чорних фарбах і не вірив у позитивні зміни). Випадки ад'єктивізації дієслівних фразеологізмів напр., *widzący coś w czarnych barwach*, *widziany w czarnych barwach*, фразеологічні одиниці з дієслівним компонентом у неособовій дієслівній формі *widziano coś w czarnych barwach*, та у формі дієприкметника *widząc coś w czarnych barwach* зараховуються до морфологічної парадигми фразеологічної одиниці. Словники подають дієслово у певній формі — доконаного чи недоконаного виду. Наприклад, у випадку ФО *umierać ze śmiechu* дослівно означає *вмирати від сміху*. У переносному значенні цей

вираз використовується для опису ситуації, коли людина дуже сильно сміється, настільки, що майже смертельним. Згідно зі словником, дієслово вживається лише у формі недоконаного виду. Вживання дієслівного компонента в теперішньому часі з порушенням цього нормативного обмеження, як, наприклад, у контексті, призводить до виникнення експресивної інновації: *«Kiedy tak stałem w upokarzającej pozie na trawniku przed domem, trzymając jej ogon do góry i pokrzykując zachęcająco: «e, e», wtedy właśnie musiała zobaczyć mnie Łucja! Powiedziała «cześć» i nic więcej już nie zdołała dodać, bo umarła ze śmiechu. Ja to tam pecha!»* [38, с. 38]. Переклад: *«Коли я так стояв у принизливій позі на газоні перед будинком, тримаючи її хвіст догори і підбадьорюючи: «е, е». Цей сегмент тексту перекладено досить буквально, з урахуванням контексту і ситуації. Використання слова принизливій відповідає upokarzającej, а газон відповідає trawnik. Wtedy właśnie musiała zobaczyć mnie Łucja! / Тоді мене саме побачила Луція! Ім'я Łucja збережено як Луція, що є аналогом імені в українській мові. Використання слова «саме» додає акценту на моменті, коли це сталося. Powiedziała «cześć» i nic więcej już nie zdołała dodać, bo umarła ze śmiechu. Вона сказала «привіт» і більше нічого не змогла додати, бо помирала зі сміху. Тут збережено структуру і тон оригінального речення. Cześć перекладено як привіт, а вираз umarła ze śmiechu перекладено як помирала зі сміху. Ja to tam pecha! / Мені завжди щастить!»* вжито саркастично для передачі іронії ситуації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Фразеологічними інноваціями вважаються всі фразеологічні одиниці (ФО), у семантичній (формальній) структурі яких виявлено будь-які відхилення від фразеологічної норми сучасної польської мови. Фразеологічна норма – це кодифікований реєстр апробованих польською мовною спільнотою ФО та перелік правил їх уживання. Вона може слугувати точкою відліку у процесі аналізу фразеологічних фондів як літературних, так і нелітературних текстів, незважаючи на те, що джерела кодифікації (навіть найповніші та найавторитетніші) не завжди встигають за розвитком мови і не здатні повністю її описати. Я. Ліберекон вважає, що не можна повністю заперечувати ефективність дослідження норми за допомогою словників, але слід зберігати критичну дистанцію до їхнього лексикографічного варіанта. З іншого боку, при інтерпретації фразеологічних перетворень слід враховувати контекст їхнього функціонування – сферу конкретного твору, творчості, сучасної польської прози загалом, тобто «ввести в текст» суб’єктивну площину художнього тексту поряд з об’єктивною площиною фразеологічної норми.

Визначення функцій фразеологічних інновацій є принципово важливою складовою їх аналізу, як і їхня структурно-семантична диференціація. Функціонально виправданими вважаються ті інновації, в яких відчувається і може бути обґрунтований якісний результат авторського втручання у форму і/або контекст ФО, а саме: а) перетворення семантики (розділяються у проєкції на три аспекти фразеологічного значення – сигніфікативний, денотативний і конотативний), б) прагматичний ефект – мовна гра з читачем, оновлення затертих фразеологічних образів, бажання виділити ключові для певного контексту семи фразеологічного значення, контекстна адаптація ФО тощо.

Що стосується фразеологічних інновацій у текстах кожного письменника, цей аспект може бути додатковим і супровідним. Тому аналіз обмежується описом кількісно-якісних параметрів інноваційних фразеологічних одиниць у творчості кожного письменника, без розгляду інтеграції інновацій у тексти творів. Зокрема, визначаються кількість фразеологічних інновацій на сторінку тексту, відсоток інновацій від загальної кількості фразеологічних одиниць у творах письменника, відсоток інновацій від загальної кількості фразеологічних одиниць у текстах усіх письменників, а також інновації-фаворити.

Розділ II

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ І ПАРАЛЕЛЕЙ

Важливою частиною різних спроб класифікувати фразову структуру мови є семантико-граматична класифікація фраз, яка розподіляє фрази за різними граматичними класами, що відповідають певним частинам мови.

Існує кілька класифікацій фразеологізмів, зокрема на семантичному, функціональному, граматичному (морфологічному та синтаксичному) та історичному рівнях; широко відома семантична класифікація В. Виноградова, яка враховує ступінь зв'язку (сполучуваності) складових частин і співвідношення між значенням цілого виразу та значенням окремих складових частин.

За цим критерієм В. Виноградов виокремлює три типи ФО: фразеологічні афікси, окремі словосполучення та фразеологічні звороти. Фразеологізми – це стійкі, неподільні сполучення слів, загальне значення яких певною мірою пов'язане зі значенням складових слів.

Фразеологічна єдність характеризується більшою різноманітністю та структурною різноманітністю, ніж фразеологічний зв'язок, а також образністю та емоційно-експресивним забарвленням. Наприклад: «...*zaszył się w szuwarach*» – *сховався в очеретах*; «... *mieć serce z kamienia*» – *мати кам'яне серце*; «... *wsunął się pod kamień jak wąż*» – *прослизнув як змія, сховався як змія під каменем*; «*wygląda jak zaszarowana*» – *виглядає як заворожена*; «*wstały na głowie włosy*» – *волосся стало дубки*; «*nie chciał wyjść na gupca*» – *не хотів виглядати дурнем*; «*za górami, za lasami, za wielkimi rzekami*» – *за горами, за лісами, за великими ріками; за тридев'ять земель*.

Ідіоматичні сполучення – це стійкі мовні звороти, що характеризуються певним ступенем незалежності складових частин. У таких виразах одне слово є центральним, а інші слова залежать від нього і можуть поєднуватися, наприклад, з іншими словами: *ani prośbą, ani groźbą nic nie skóra* – ні ласкою, ні погрозами нічого не доможешся; *czas przemija lotem ptaka* – час минає швидко, як політ птаха.

Фразеологічні зрощення – це неподільні ФО, значення яких не відповідає значенню окремих слів, що входять до складу ФО. Наприклад: *pozjadał wszystkie rozumy* – набрався всієї мудрості світу; *mgła oczy przestroniła* – нустити ману у вічі; *zamienić się w leszcza* – дістати ляща; *zostaw w chałupie sam jak palec* – залишитися одному як палець; *w czerpku się urodził* – в сорочці народився.

Для створення образів часто використовують відомі народні символи та явища. Наприклад, у казках вирази, що містять назви тварин, порівнюються з фольклорними джерелами: «...*wsunął się pod kamień jak wąż*» – сидить як змія під каменем.

Понад три чверті інноваційних виразів у сучасній польській прозі – це одиниці, в яких відхилення від норми відбуваються на рівні структури та значення. Зміни в традиційній формі ФО відбуваються через розширення компонента, модифікацію компонента, деривацію, периферійні додатки та контамінацію. Додавання нових компонентів до традиційних фразеологічних одиниць майже завжди є семантично і прагматично виправданим. Детермінанти розширюють семантичний зміст фразеологічної одиниці, уточнюючи деталі дії, процесу, стану або властивості. Вони є засобом контекстуальної адаптації фразових дієслів і джерелом додаткової інформації про предмет. Вони оживляють пряме номінальне значення окремих компонентів фразеологічної одиниці, залучають читача до мовної гри, розгадують приховані смисли, дають можливість розпізнати і зрозуміти іронію та саркастичні конотації. Сильно згущені слова посилюють значення фразеологізмів, але додавання або заміна компонентів може також послабити

значущість фразеологізмів. Експресивні заміни змінюють семантичну структуру фразеологізму на рівні конотації та змінюють його емоційне, експресивне та стилістичне забарвлення. Замінюючи нейтральний компонент експресивним еквівалентом з негативною конотацією, автор може показати негативне ставлення до його конотацій. Нові значення та конотації, що виникають у значенні трансформованої фразеологічної одиниці, не змінюють семантичного ядра, архісеми, фіксованого словосполучення.

Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки сприятиме розвитку досліджень у галузі українсько-польського зіставного мовознавства, особливо в царині ідіоматичної та паремійної лексикографії. Словник поглибить етноспецифічні знання в галузі міжетнічної комунікації, мовного етикету та спілкування відповідно до чинних законів, норм і тенденцій. Він також сприятиме розширенню знань у контексті української та польської лінгвокультури, допоможе засвоїти усталені та унікальні вирази, що належать до народної мовної лексики, підвищить мовну, комунікативну та лінгвістичну компетенцію носіїв обох мов, а також їхній загальнокультурний рівень.

Вербальні стереотипи, шаблони та кліше поширені у мовленні та спілкуванні, представлені фразеологізмами, прислів'ями, приказками, ідіомами та усталеними еквівалентами. Вони прикрашають мовлення, роблять його більш переконливим і зв'язним. Без них мова не була б вишуканою. Сучасна лексикографія вирішує завдання, пов'язані з різними сферами людської діяльності, такими як викладання рідної та іноземних мов, переклад, комп'ютерні та інформаційно-пошукові системи, культурологія, професійна комунікація, соціологія та психологія.

Методологічною основою перекладознавчих досліджень є давні та сучасні досягнення української та польської лексикографії. В останні 10 - 15 років зростає кількість досліджень двомовних українсько-польських або польсько-українських тлумачних словників, виданих як у Польщі, так і в

Україні. Здебільшого це нормативні тлумачні словники, укладені такими авторами, як С. Домагальський, А. Івченко, І. Кононенко, І. Митник, Є. Васяк, М. Юрковський, В. Назарук, О. Співак та інші.

Серед здобутків українсько-польських словників виділяється «Українсько-польський словник еквівалентів слова» [25], укладений А. Лучик, О. Антоновою та, І. Дубровською. Цей словник започаткував повномасштабне лексикографічне дослідження українсько-польської фразеології, яка являє собою особливий тип мовних одиниць, що займає проміжне положення між одиницями речення, словосполученням і словом. Одиницями лексики є прислівники, займенники, прийменники, сполучники, сполучні слова та стійкі складені еквіваленти з неоднозначною частиномовною належністю. Ці мовні одиниці відіграють важливу роль у повсякденному спілкуванні. У науковій літературі їх називають «словами-зв'язками», «структурними словами» та «словами дискурсу». У процесі функціонування дискурсивні слова можуть трансформуватися в інші частини мови. У лінгвістиці такі перетворення називаються «чергуванням», коли одна частина мови переходить в іншу або набуває нового значення. Особлива природа цих одиниць пояснюється наявністю прагматичного значення, яке приходить на зміну семантичному, інтелектуальному та смислового значенню. Стійкі словосполучення мають «хамелеонівську вдачу» і повністю залежать від контексту. У тексті (дискурсі) вони виконують особливу функцію для вираження загального смислу та комунікативної тональності.

Варто зазначити, що О. Левченко для порівняння з українською мовною одиницею обрала аналогію, наприклад: *укр. пишна як пава – пол. pyszny jak kaliszka świnia – пихатий як індик.*; навряд чи є еквівалентом, оскільки в українській мові це означає *горда та зарозуміла людина*, а в польській *товста, повна людина*. Українською *похмурий, як свиня* не тотожне польському *smutny jak świnia w deszcz – сумний як дощовий день або niewesoły jak świnia w deszcz*. Українські порівняння на кшталт *круглий, як бочка; круглий, як голова; круглий, як берізка; круглий, як дерев'яна діжка;*

круглий; круглий, як мішок пшениці подаються в дуже спрощеному вигляді як ідеально круглий; короткий і товстий. Польською *okrągły jak beczka*. Більшість порівнянь зі значенням *дуже примітивний*, як-от українське *простий як хліб на столі* та польське *prosty jak chleb*, згадані О. Левченко, не зустрічаються в інших словниках і мають обмежену функцію, через що його рідко включають до словників [23]. У цьому контексті К. Мізін зазначає, що О. Левченко визнає важливість проблеми інтерпретації порівнянь на основі спільності/неспільності (оказіональності), але не погоджується з критеріями О. Куніна щодо визначення спільності мовних одиниць, особливо словосполучень, а саме, що певні одиниці мають бути зафіксовані принаймні в одному словнику, або що вони не мають бути спільними у використанні трьома авторами (пріоритетними мають бути художній, публіцистичний та розмовно-побутовий дискурс).

Отже, українські та польські усталені вирази, як продукт мов двох споріднених слов'янських народів, мають багато спільного в лінгвокультурах, що зумовлено низкою відомих екстра та інтралінгвістичних чинників. Це, звісно, полегшує засвоєння усталених виразів, але водночас створює певні труднощі. Що ж потрібно враховувати носіям польської та української лінгвокультур під час засвоєння системи усталених виразів?

Фразеологізми, усталені в українській та польській мовах, можуть бути абсолютними еквівалентами, тобто повністю збігатися за формою, значенням і прагматичними параметрами. Зазвичай це трапляється тоді, коли культури близькі та споріднені або коли використовуються інтернаціональні засоби перефразування (наприклад, ідіоми античного походження, біблійні вирази, кальки з класичних світових текстів, приказки тощо). Наприклад, український вираз *гратися з вогнем* (ідіома, розм., несхв.) – означає поводитися необережно, займатися чимось небезпечним, не замислюючись про наслідки, ризикувати. Польські абсолютні еквіваленти – *igrać z ogniem*. Українською *правда очі коле* (присл., заст.) – означає, що правду, висловлену в очі, ніхто не любить; її неприємно слухати, визнавати. Еквівалентом цього

усталеного виразу в польській мові є *prawda w oczu kole*. Польська мова використовує прийменник *w*, відсутній в українській конструкції.

Чимало у польській мові усталених словосполучень, що мають абсолютні відповідники в польській мові. Наприклад, *як сіно косять, то дощів не просять* (присл., ств.) – польською – *jak siano koszą, to deszczu nie proszą*. Інтернаціональний вираз *Валамова ослиця* (ідіом., книжн.) – про покірливу, мовчазну людину, яка несподівано висловлює протест, має точний аналог у польській мові – *oślica Balaama*. Українською *буря в склянці води* і польський відповідник *burza w szklance wody* – усталений вираз, що став афоризмом.

Звертаючись до фразеологічних зворотів або їхніх точних еквівалентів, спільних для української та польської лінгвокультур, помічаємо, що існують усталені вирази, яких немає у словниках. Однак деякі з них активно використовуються в українському повсякденному мовленні і мають еквіваленти в польській мові. Наприклад, ідіома *вставити п'ять копійок* широко використовується в українському мовленні, а відповідником в польській мові є *wtrącać (dorzucać) swoje trzy grosze* і тлумачать його наступним чином: *odzywać się nie będąc pytany, wypowiadać niepotrzebnie swoje zdanie; wtrącać się / «Він завжди вставляє свої п'ять копійок у будь-яку розмову, навіть коли його не просять».*

Деякі українські та польські фразеологічні одиниці можуть бути схожими за формою та лексичним складом, але мати дуже різну семантику та прагматику. У таких випадках маємо справу з омонімами та синонімами, які є «псевдо-друзями» перекладача і до яких слід ставитися з обережністю. Наприклад, українською *на барани ходити* (ідіоматичне, розмовне, дисонуюче) означає *йти напролом, бути впертим і робити свою волю*, тоді як польською *wziąć (brać, nieść) na barana* має інше значення – *садити когось, зазвичай дитину, на плечі, підтримуючи ноги руками, і так носити*. Ця польська фраза не має несхвальної тональності. Під впливом польської мови подібний вираз використовують у Галичині *сісти на барана. Jak nut*

дослівно перекладається як *канарейка*, має український відповідник – *гарний як картинка*. Пор.: *wyglądała jak nut, tak pięknie ubrana na przyjęcie*, українською: *вона виглядала як картинка, така гарна була на прийомі*. Недоконаним відповідником до українського *ангели взяли* (ідіом., заст., книжн., евфем.) у значенні *хтось помер* є польська ідіома *powiększyć grono aniołków*, яка співвідноситься з українською ідіомою за всіма прагматичними параметрами, але має вужче значення, оскільки стосується лише дітей.

У польській мові фразеологізм *czzerwienić się jak burak* виражається паремією *червоніти від сорому*, що означає *соромитися когось або чиїхось помилок, поведінки чи виховання*. В українській мові семантика фрази *świecić oczami / блискати очима* є ширшою, ніж в українській: 1) витріщатися; 2) виражати гнів, роздратування або інші почуття поглядом. Таким чином, семантика та прагматика українських виразів частково збігаються з польськими фразеологізмами. Однак незначна варіація, що є цілком прийнятною у розмовній мові, може повністю змінити тлумачення та практичне застосування цих фразеологічних одиниць. Ідіоми з полярним внутрішнім значенням (явище енантеосемії) важко засвоюються. Наприклад, українська ідіома у (в) *славі* має два протилежні значення: 1) прославлений героїчними подвигами, талантом наприклад, герой доживав свій вік у славі (з усн. мовл.); 2) знеславлений, зганьблений приклад: у славі він покидав рідне містечко через недобрі чутки (з усн. мовл.). Наявність паронімічної пари ще більше ускладнює сприйняття і практичне застосування цієї ФО, порівн.: у (в) *славу* використовується для вказівки на когось або щось, заради уславлення того, на честь кого відбувається дія. Наприклад, «у славу рідної армії лунало на повен голос: «Ура!»» (з усн. мовл.) [10]. Такі мовні одиниці становлять труднощі не тільки для іноземців, але й для носіїв рідної мови, і допомогти розв'язати проблему їхнього сприйняття можуть лише відповідні лексикографічні джерела.

Відмінність за формою та лексичним складом може бути незначною, але значення при цьому повністю еквівалентним. У ФО різних лінгвокультур

значущими стають різні образи, насамперед ті, що номінують концепти фауни чи флори, але мотивують подібні значення. Наприклад, в українському паремійному фонді як (*мов, ніби і т. д.*) *корові сідло* використовується для вираження повного заперечення викладеного змісту, тобто *зовсім не личить, не підходить що-небудь*, а в польській лінгвокультурі для цього значення актуалізувався образ свині, пор.: *jak świni siodło*. Залежно від тваринного образу змінюються окремі лексичні одиниці фразеологізму, пор.: *кожна жаба своє болото хвалить* (*кожному подобається своє*) – *każda ptaszka swój ogonek chwali* та ін.

Л. Булаховський влучно вказав на труднощі, з якими стикаються ідіоматики, що працюють над тлумаченням ідіом: «Фразеолог є представником мовного, а не лінгвістичного знання, і його завдання полягає в тому, щоб підібрати різні джерела, які можуть пролити світло на походження, значення і побутове коріння ідіоматичної одиниці і дати конкретний звіт про те, коли, де і як вираз набув значення, яке вже не може бути зрозумілим безпосередньо, і як він став вживатися як ідіоматична одиниця мови. Зібраний на сьогоднішній день матеріал такого роду переконливо демонструє, що виникнення і поширення ідіоматичних одиниць не підпорядковується жодній закономірності, що вони принаймні здебільшого випадкові, і що їхнє відкриття вимагає копіткої дослідницької роботи» [49].

Таким чином, порівнюючи окремі одиниці українського та польського фондів перекладу, можна зробити висновок, що існує низка традиційних труднощів, таких як міжмовна синонімія, паронімія, культурні розриви, різні кореляти прагматичних знань, семантика (ширші та вузьчі значення). Ці труднощі неодноразово обговорювалися, але при порівнянні матеріалів з різних лінгвістичних і культурних сфер можна натрапити на багато відповідних прикладів, які потребують пояснення. У кожному випадку потрібно мати відповідну сукупність знань і розуміти особливості дискурсивної практики.

2.2. ПЕРЕДАЧА СМИСЛОВОГО ЗНАЧЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ХУДОЖНІХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У науковій літературі існує багато трактувань поняття «мова художньої літератури»:

1. Один з основних елементів художньої форми літературних творів, який разом із композицією служить для вираження їхнього змісту.
2. Художньо-белетристичний стиль як один із функціональних різновидів літературної мови, що має свої лінгвістичні й екстралінгвістичні особливості.
3. Особливий тип мовлення, притаманний естетичній сфері комунікації, для якого характерні такі ознаки, як образність, посилена емоційність, антропоцентризм, естетична функція, естетична вмотивованість, особлива роль контексту тощо.
4. Мовні засоби, відібрані автором із мовної системи й ужиті в художньому творі відповідно до авторського задуму.
5. Стиль і манера відображення естетичного сприйняття дійсності в художній формі, властиві письменникам і поетам, відповідно до їхньої мовної і концептуальної картини світу та творчого методу [4, с.651-65].

Польські дослідники пропонують два способи трактування цього поняття – широке і вузьке. Мова художньої літератури (*«język artystyczny»*) може означати:

1. Систему мовних знаків і форм, притаманних естетично забарвленим літературним текстам (вузьке розуміння).
2. Сукупність усіх мовних знаків і форм у літературних текстах (широке розуміння), при цьому прихильники широкого трактування вужчу дефініцію застосовують до явища «художній стиль» [4, с.11]. Неоднозначність у трактуванні цього важливого поняття в лінгвістиці зумовлена його складністю і тим, що його можна аналізувати з різних боків

залежно від мети дослідження. Науковці по-різному трактують мову художньої літератури з точки зору історії мови, літературознавства та функціональної лінгвістики.

Статус мови художньої літератури, її трактування як особливого мовного явища та співвідношення з літературною мовою загалом і окремими її різновидами є складною проблемою. Щодо співвідношення понять «літературна мова» і «мова художньої літератури», то лінгвісти одностайні у визнанні його очевидної актуальності: «письменник, використовуючи діалектизми епохи, відбирає і комбінує різні лексико-композиційні засоби та граматичні структури рідної мови відповідно до своїх творчих намірів» [14,с.5]; «поетична мова не може існувати, не будучи міцно вкоріненою в мові дійсності в системи і норми загальнонародної літературної мови» [16, с.129]. Мовознавці розходяться в поглядах на це питання: одні вважають мову художньої літератури ширшим явищем, ніж загальнолітературна мова, інші – вузчим.

Серед основних ознак мови художньої літератури виокремлюють: застосування мовних засобів інших стилів, образність, виразну емоційність, семантичну складність слів, антропоцентризм, значення прихованого вираження, неповторність та новизну мовних засобів для створення образів, точність мовлення як відповідність образу, наявність внутрішньої форми, різноманітність, автономність тощо. Унікальність мови сучасної художньої літератури мовознавці бачать у суперечності між нормалізацією та тенденцією до ігнорування стандартів. На думку А. Вільконя і Ю. Корнгаузера, мова літератури завжди характеризувалася певним ступенем відхилення від загальноприйнятих норм, але ці відхилення не були глобальними (вони стосувалися лише окремих мовних пластів, таких як порядок слів у реченні). Сучасна мова літератури відзначається високим рівнем креативності та новаторства. Науковці пояснюють це тим, що досліджувати мову сучасної польської літератури означає аналізувати рівень її розмовності. Письменники переймають у розмовного варіанта мови такі

риси, як максимальна стислість висловлювання та заміна традиційних засобів вираження емоцій (епітетів, метафор, риторичних запитань тощо) на новаторські, серед яких – прийоми свідомого порушення мовних норм (скорочення думки, алогізми, довільне застосування граматичних правил тощо). Такий, здавалося б, недбалий стиль не вважається ознакою втрати мовного чуття, навпаки – це сучасне вираження індивідуалізму.

Дивергенція від мовної норми як вираз письменницької індивідуальності у творчому процесі є предметом великого наукового інтересу серед лінгвістів. А. Вільконь визначає мовні елементи (словоформи, речення, значення) художнього тексту, використані автором у розрізі зі встановленою конвенцією, як девіації. Досліджуючи девіантний аспект мови художньої літератури, він виділяє два типи девіацій:

1. заплановані відхилення як результат творчих пошуків і експериментів автора, свідомої мовної творчості;
2. незаплановані відхилення – порушення, які не відповідають намірам автора тексту.

Однак, А. Вільконь зосереджується переважно на першому типі, стверджуючи, що незаплановані відхилення мало цікаві, оскільки їх причиною є недостатнє володіння мовою, тобто мовні помилки.

У сучасній польській літературі часто зустрічаються відхилення від мовних норм обох типів. В аналізованих прозових та поетичних творах помітні випадки свідомого порушення орфографічних правил польської мови. Це може бути, наприклад, фонетичний запис іншомовних слів і висловів, що вказує на вторгнення іншої мови, розмиття мовних кордонів або універсалізацію висловлювання, або фонетичний запис польського тексту. Такі прийоми допомагають авторам досягати аудіоефекту, натякаючи на перевагу усного мовлення над письмовим, або створювати ефект стилізації.

Ця робота досліджує один із типів відхилень від мовної норми в польській мові – фразеологічні інновації. Аналіз фразеологічних інновацій підтверджує тезу, що «романтичний бунт проти мовної системи, норми й

узусу дав багато цінних явищ для поезії та прози» [4, с. 50]. Сучасний художній твір, як динамічна відкрита структура, елементи якої взаємодіють, створюючи внутрішнє напруження в тексті, передбачає появу фразеологічних інновацій. Ці інновації, у свою чергу, виконують важливі комунікативні функції, слугують засобом когезії та інтеграції тексту.

Художній текст балансує між двома процесами формування – експліцитним (явно вираженим за допомогою мовних засобів) та імпліцитним (прихованим, що розкривається лише в контексті). Експлікація та імплікація можуть бути притаманні як усьому тексту, так і його окремим елементам. Н. Бабенко вважає, що до таких елементів належать оказіоналізми [4, с. 9], а також фразеологічні новації. Для них характерна своєрідна «гра» між експліцитністю та імпліцитністю, тобто коливання від чіткого вираження сенсу до підтексту. Це коливання, свідомо закладене в авторському задумі, активізує читача, змушуючи його постійно бути в творчому тонусі, щоб належно розшифрувати підтекст із усіма закладеними в нього сенсами.

Фразеологічні інновації, як виразний засіб передачі інформації, значно перевершують свої словесні відповідники і фразеологічні інваріанти за семантичною та стилістичною інформативністю, займаючи важливе місце в системі номінативних одиниць сучасної художньої літератури. Майже кожен аспект реальності можна описати як нефразеологічними мовними засобами, так і традиційними фразеологізмами, але використання фразеологічних інновацій значною мірою знімає обмеження описуваного, дозволяючи ситуацію передати з різною мірою точності через розмаїття елементів і зв'язків, що її утворюють. Саме тому девіантні експерименти над фразеологією є поширеним явищем у сучасній прозі.

Мова художньої літератури є складним явищем, неоднозначність інтерпретації якого обумовлена можливістю багатогранного аналізу. В межах мовознавчих досліджень, зокрема аналізу фразеологічних інновацій у сучасній польській прозі, доцільно трактувати мову художньої літератури як

«мовні засоби, використовувані письменником у художньому творі відповідно до авторського задуму». Специфіку мови художньої літератури розглядають через призму її функцій. Головною функцією мови художньої літератури є естетична функція, тобто здатність мовного знака бути елементом художнього образу. Свідомі порушення мовної норми – це відгомін розмовного стилю сучасної художньої літератури. Девіантне оновлення тексту, обумовлене авторським індивідуальним сприйняттям мови, з одного боку, підкреслює обмеженість мовної норми, а з іншого – демонструє лібералізм у ставленні до неї. Відхилення від кодифікованих мовних традицій у сучасній польській художній літературі настільки поширені та багатогранні, що їх можна вважати домінантою художнього стилю. Художній текст, зважаючи на своє образно-естетичне спрямування, розкриває індивідуальну творчу манеру автора, дозволяючи йому використовувати мовні експерименти новаторського (хоча й деструктивного з точки зору норми) характеру, зокрема й над фразеологізмами. Фразеологічні інновації влітаються у загальну інтертекстуальність сучасної польської прози, допомагаючи висловити те, що не можна передати традиційними мовними засобами.

Переклад роману Ольги Токарчук «*Prawiek i inne czasy*» є важливим надбанням сучасної української літератури, який звертається до різних аспектів культурного досвіду, міжнародних взаємозв'язків та ідентичності. Розглянемо, як у романі передається смисловий зміст польських художніх фразеологізмів засобами української мови.

Одним із ключових аспектів твору є мовна специфіка, яка відображає культурні та історичні зв'язки між Польщею та Україною. О. Токарчук вміло влітає до свого тексту польські фразеологізми, що дозволяє їй досягти різних літературних ефектів.

Аналіз польських художніх фразеологізмів у романі О. Токарчук «*Prawiek i inne czasy*» свідчить про високий рівень мовно-стильової майстерності авторки, яка вміло використовує мовні засоби для досягнення

естетичної та смислової насиченості тексту. Польські фразеологізми не лише відтворюють культурні особливості, а й глибше розкривають характери та конфлікти у романі, створюючи унікальний літературний образ.

У романі «*Prawiek i inne czasy*» [59] Ольга Токарчук використовує польські художні фразеологізми для створення атмосфери, що поєднує різні культурні реалії. Наприклад, фразеологізм *wziąć byka za rogi* – *взяти бика за роги* в українському перекладі отримує нове звучання та використовується для опису характеру або дій персонажів. Це дозволяє О. Токарчук втілювати в тексті не лише культурні, а й емоційні аспекти, поглиблюючи розуміння ситуацій та взаємин персонажів.

В українському перекладі часто використовується еквівалент польського фразеологізму з метою збереження його смислової навантаженості і специфічного відтінку. Наприклад, *wesелитися до сліз / cieszyć się do łez* – українське тлумачення польської фразеології, що акцентує на радісному стані персонажа або його емоційному переживанні. *Wydати z siebie ostatni podих / wydać ze siebie ostatni duch* – може використовуватися для опису дій людини, яка виснажена фізично або емоційно. Фразеологізми дозволяють відтворювати не лише поверхневий текст, але й глибше розуміти характер і ситуації, змальовані О. Токарчук.

Проаналізуємо декілька прикладів фразеологізмів, які можна зустріти в романі О. Токарчук «*Prawiek i inne czasy*» [59] та їхні українські еквіваленти в перекладі:

О. Токарчук «Prawiek i inne czasy»

«*Wszystko płynie, wszystko się zmienia, a czas jest jak rzeka, która nigdy nie wraca do tego samego miejsca.*»

Переклад В. Дмитрука [40]

«*Все тече, все змінюється, а час – це як річка, яка ніколи не повертається до того самого місця.*»

В. Дмитрук [40] зберігає метафоричний зміст, що передає концепцію неперервного руху і змін, характерних для часу. Переклад зберігає ритм і мелодійність польського оригіналу, що робить його легким для читання та сприйняття на слух. Використані В. Дмитруком вирази легко зрозумілі українській аудиторії, що забезпечує максимальну доступність, ефективну та яскраву передачу смислу оригінального тексту.

О. Токарчук «Prawiek i inne czasy»

«*Ludzie mówią, że czas leczy rany, ale to nieprawda. Czas tylko przyzwyczajają do bólu.*»

Переклад В. Дмитрука [40]

«*Люди кажуть, що час лікує рани, але це неправда. Час лише привчає до болю.*»

В. Дмитрук передав основну ідею оригіналу, що *час не лікує рани*, а лише допомагає звикнути до болю. Він зберіг емоційну глибину та тональність оригіналу. Це важливо для того, щоб українські читачі відчули ті самі емоції, що й польські. Тут В. Дмитрук використав смисловий переклад.

О. Токарчук «Prawiek i inne czasy»

«*Nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło.*»

Переклад В. Дмитрука [40]

«*Немає лиха без добра.*»

Ці вислови мають дуже схожі значення. Вони обидва підкреслюють оптимістичну ідею, що навіть у найгірших ситуаціях завжди є щось хороше, що може допомогти подолати неприємності. Іншими словами, будь-яка невдача може мати позитивні наслідки або призвести до чогось хорошого. В. Дмитрук адаптував фразеологізм до української мови та культури, використовуючи аналогічний вираз, який є зрозумілим для українських читачів. Такий підхід допомагає зберегти природність і автентичність тексту.

O. Токарчук «Prawiek i inne czasy»

– *Nie dam ci jej. Na chwilę stracił pewność siebie, ale zaraz wziął się w garść.*

– *Ona już jest moja – powiedział spokojnie. – Tylko uparła się, że musisz ją pobłogosławić. Mam cię poprosić o jej rękę.*

Переклад В. Дмитрука [40]

– *Не дам тобі її. На мить він втратив упевненість, але одразу взяв себе в руки.*

– *Вона вже моя – сказав спокійно. – Тільки вперлася, що ти мусиш її благословити. Маю тебе попросити про її руку.*

У наведеному перекладі В. Дмитрук використовував стиль, який можна охарактеризувати як адаптаційний та смисловий. Його підхід забезпечує збереження основного змісту та емоційного забарвлення оригінального тексту. Ось кілька ключових аспектів цього стилю перекладу.

1. Адаптація тексту: В. Дмитрук перекладає не лише слова, але й культурний контекст. Наприклад, «втратив упевненість, але одразу взяв себе в руки» є аналогом польського «*na chwilę stracił pewność siebie, ale zaraz wziął się w garść*». Це збереження автентичного змісту та емоцій є ключовим для успішного перекладу.

2. Смисловий переклад: він передає основний зміст і значення фраз, зберігаючи при цьому стиль оригіналу. Вираз «*Маю тебе попросити про її руку*» точно передає зміст польської фрази «*Mam cię poprosić o jej rękę*».

3. Емоційне забарвлення – зберігає емоційний тон та настрої оригіналу. Спокійний та впевнений тон персонажа передано в українському перекладі.

O. Токарчук «Prawiek i inne czasy»

«*Czasem człowiek musi, inaczej się udusi.*»

Переклад В. Дмитрука [40]

«*Іноді людина мусить, інакше задихнеться*»

Обидва вирази передають думку про те, що іноді людина повинна діяти чи робити щось, інакше вона буде страждати чи відчувати дискомфорт. В. Дмитрук використав смисловий переклад, який точно передає ідею, зберігаючи емоційне забарвлення оригіналу, та природність української мови. Польський фразеологізм «*Czasem człowiek musi, inaczej się udusi*» перекладач відтворює дослівно, оскільки в українській мові відсутній аналогічний відповідник – фразеологізм. Перекладач зумів зберегти баланс між точністю та емоційністю, що робить цей переклад вдалим та ефективним. Переклад – це не просто механічний процес, це мистецтво передавання культури, емоцій та сенсів. В. Дмитрук зробив усе можливе, щоб українські читачі змогли відчути і зрозуміти глибину оригінального тексту. Використання польських художніх фразеологізмів також служить засобом культурної ідентифікації персонажів і відображення їхньої ментальності та життєвих поглядів. Це особливо важливо у контексті, коли персонажі зустрічаються з культурно різними середовищами або подіями, де мовний контекст є важливим аспектом розуміння.

Таким чином, використання польських ідіом українською мовою в романі О. Токарчук є ключовим аспектом її авторського стилю, що відкриває нові можливості для культурного і літературного діалогу між народами. Використання польських художніх фразеологізмів у романі О. Токарчук «*Prawiek i inne czasy*» є важливим літературним засобом, який дозволяє авторці передавати глибокий смисл та створювати унікальний літературний образ. Цей підхід не лише збагачує текст культурними нюансами, але й поглиблює розуміння читача про історію та сучасні реалії культурних взаємодій.

Проаналізуємо декілька прикладів фразеологізмів, які можна зустріти у вірші Ю. Тувіма «*Figielek*» [60] та їхні українські еквіваленти (Тут і далі переклад здійснений мною – Л. М.).

Ю. Тувім «Figielek»

Переклад

<p>«<i>Raz się komar z komarem przekomarzać zaczął. Mówiąc, że widział raki, co się winkiem raczą.</i></p>	<p>Одного разу комар з комарем сперечатися почали. Говорячи, що бачив раків, що п'ють вино</p>
--	--

Ця польська фраза має цікавий зміст, який може бути перекладений в контексті гри слів та гумору, де *przekomarzać się* означає обмінюватися жартами чи дражнитися. Українське *сперечатися* або *жартувати* передає цей зміст. *Widział raki, co się winkiem raczą* – **бачив раків, що п'ють вино** – це образний вираз, що підкреслює цікаву або неймовірну сцену. Тому, важливо зберегти художній характер і гумор оригіналу.

<p><u>Ю. Тувім «Figielek»</u> «<i>Cietrzew się zaciętrzewił, słysząc takie słowa,</i>»</p>	<p><u>Переклад</u> <i>Тетерів запалав гнівом, почувши такі слова,</i></p>
---	--

Використовується гра слів для підкреслення емоційного стану персонажа. *Cietrzew* означає *тетерів*, різновид птиці. *Zaciętrzewić się* – означає *розгніватися, запалати гнівом*. *Тетерів запалав гнівом* – це точно передає емоційний стан птиці, але втрачається гра слів. Словосполучення *запалав гнівом* підкреслює інтенсивність емоцій.

<p><u>Ю. Тувім «Figielek»</u> «<i>Sęp zasepił się strasznie, osowiała sowa</i>»</p>	<p><u>Переклад</u> <i>Гриф страшенно засумував, сова стала понурою (депресивною),</i></p>
--	--

В українському перекладі збережено основний зміст оригінальної фрази, передано емоційний стан обох птахів. Словосполучення *страшенно засумував* та *стала понурою (депресивною)* підкреслюють сум та апатію, які відчувають персонажі. Переклад звучить природно для українських читачів і легко сприймається, але, на жаль, не вдалося зберегти гри слів. яка в оригіналі створює цікавий ритмічний ефект.: *zasepił się* – *sęp, osowiała sowa*.

<p><u>Ю. Тувім «Figielek»</u> <i>«Kura dała drapaka, że aż się kurzyło, Zając zajęczał smętnie, kurczę się skurczyło»,</i></p>	<p><u>Переклад</u> <i>Курка дала драпака, аж тилюка здійнялася, Заєць заянчав сумно, а курча скорчилося.</i></p>
---	--

У наведених прикладах використовується гра слів для створення кумедної та яскравої картини. Переклад зберігає основний зміст польського оригіналу, динаміку та емоції ситуації. Завдяки існуванню в українській мові подібних слів, вдалося відтворити гру слів: *заєць заянчав, курча скорчилося*

<p><u>Ю. Тувім «Figielek»</u> <i>«Kozioł fiknął koziołka, słoń się cały ślaniał, Baran się rozindyczył, a indyk zbaraniał».</i></p>	<p><u>Переклад</u> <i>Козел зробив сальто, слон ледве тримався на ногах, Баран розізлився, а індик остовнів.</i></p>
---	--

Оригінальна польська фраза використовує гру слів і рими для створення комічного ефекту. Кожна фраза описує стан або дію різних тварин, створюючи яскраву картину. У дослівному перекладі втрачено гру слів, у зв'язку з чим зник і комічний ефект.

Вірш Юліана Тувіма «Figielek» є чудовим прикладом гумористичної поезії, яка використовує фразеологізми та гру слів для створення кумедного ефекту. У вірші описуються абсурдні та неймовірні ситуації, які викликають сміх і здивування у читача. Вірш «Figielek» є яскравим прикладом розважальної поезії.

Переклад вірша Юліана Тувіма «Figielek» може викликати кілька труднощів:

1. **Фразеологізми та ідіоми:** У вірші використовується багато фразеологізмів та ідіом, які мають специфічне значення в польській мові.

Переклад цих виразів на українську мову може бути складним, оскільки потрібно знайти еквіваленти, які збережуть оригінальний зміст та комічний ефект.

2. **Гра слів:** Ю. Тувім часто використовує гру слів, що створює додаткові труднощі для перекладача. Гру слів важко передати іншою мовою, оскільки вона часто базується на фонетичних або семантичних особливостях оригінальної мови.

3. **Культурні реалії:** Вірш містить багато культурних реалій, які можуть бути незрозумілими для українського читача. Перекладач повинен знайти спосіб передати ці реалії так, щоб вони були зрозумілі та цікаві для української аудиторії.

4. **Ритм і рима:** Збереження ритму і рими в перекладі є важливим завданням, оскільки вони є ключовими елементами поетичного твору. Перекладач повинен знайти способи зберегти ці елементи, не втрачаючи при цьому змісту та стилю оригіналу.

5. **Гумор:** Гумор є важливою частиною вірша, і його передача іншою мовою може бути складною. Перекладач повинен знайти способи зберегти комічний ефект, використовуючи відповідні мовні засоби.

Ці труднощі роблять переклад вірша «Figielek» складним, але водночас цікавим завданням для перекладача.

2.3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Переклад фразеологізмів пов'язаний із проблемою фразеологічної еквівалентності. Існує кілька класифікацій, які розглядають еквівалентні та нееквівалентні фразеологічні одиниці. О. Кунін [24, с. 96 – 97] розрізняє моноеквіваленти та вибіркового переклад. Моноеквівалентами він називає стійкі словосполучення, які мають лише один відповідник в іншій мові. Вибірковий переклад стосується фразеологізмів, які мають кілька синонімів у мові перекладу. Цю класифікацію можна представити так:

- 1:1 – фразеологічна одиниця в мові X має один відповідник у мові Y;
- 1:2 (або більше) – фразеологічній одиниці в мові X відповідає кілька синонімічних еквівалентів у мові Y;
- 1:0 – фразеологічна одиниця у мові X не має відповідників у мові Y [1, с. 27].

Дослідження якісної еквівалентності є більш складними. Спочатку визначається семантична відповідність фразеологічних одиниць у досліджуваних мовах, а потім порівнюється їхня формальна структура. Мечислав Басай [48] запропонував поділ якісної еквівалентності на семантичну та формальну.

Інші класифікації спрямовані на виявлення різниці між фразеологізмами на лексичному та структурному рівнях. О. Кунін розрізняє часткові фразеологічні еквіваленти на такі групи:

- часткові лексичні еквіваленти;
- часткові граматичні еквіваленти;
- еквіваленти, що відрізняються внутрішньою образністю фразеологічних зворотів [52, с. 29].

Польські дослідники зазначають, що значна частина польських і українських фразеологізмів є ідентичними у структурно-граматичному та семантико-лексичному відношенні. Вони стверджують, що фразеологічний переклад передбачає використання в тексті перекладу стійких одиниць різного ступеня близькості – від абсолютного еквівалента до приблизної фразеологічної відповідності [36, с.9].

Класифікація типів польських і українських фразеологізмів у перекладі, запропонована М. Абузаровою [44], є прийнятною. Мовознавець виділяє такі групи:

1. Фразеологізми, що мають відповідники в українській мові і не викликають значних труднощів при передачі українською мовою.
2. Фразеологічні структури, що не мають відповідників в українській мові.

У першій групі М. Абузарова виокремлює підгрупи:

1.1. повні структурно-семантичні відповідники: *patrzeć przez różowe okulary* / *дивитися крізь рожеві окуляри*. Фразеологізми, такі як *rzucić słowa na wiatr* *кидати слова на вітер* та *kupować kota w worku* *купувати kota в мішку*, здебільшого використовуються на побутовому рівні. Їхня ідентичність зумовлена територіальною, історичною та ментальною близькістю українського і польського народів, а також подібністю клімату і традицій.

1.2. часткові відповідники з подібним (інколи майже ідентичним) лексичним складом та тотожною семантикою: *być w siódmym niebie* / *бути на сьомому небі*», *zakochać się od pierwszego spojrzenia* / *закохатися з першого погляду* та *gra niewarta świeczki* / *гра не варта свічок*, мають свої особливості. У перших двох прикладах різниця між польськими та українськими фразеологізмами полягає лише у використанні прийменникових конструкцій. Це може призвести до помилкової заміни прийменника і порушення синтаксичної форми. Тому важливо звертати особливу увагу на прийменникові конструкції у фразеологізмах і намагатися запам'ятати їх правильне використання.

1.3. семантично однакові фразеологізми, з різною образною основою: *pluć sobie w brodę* / *кусати себе за лікті*; *jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie* / *як гукнеш, так і відгукнеться*; *rzucić kłody pod nogi* / *вставляти палиці в колеса тощо*. М. Абузарова зазначає, що переклад фразеологізмів цієї групи не викликає особливих труднощів, оскільки найкращим способом є передача фразеологізму фразеологізмом. Щодо фразеологізмів, які не мають відповідників в українській мові, дослідниця пише, що перекладач повинен запропонувати свій варіант фразеологічного відповідника або застосувати метод лексичної експансії, тобто пояснювальний, описовий переклад, який дозволить найбільш повно розкрити зміст фразеологізму. М. Абузарова застерігає від необережного використання транскрипції чи калькування для перекладу фразеологізмів цієї групи [44]. Дослідниця також зазначає, що в обох зазначених групах є фразеологізми з особливими ознаками, серед яких:

- фразеологізми, що характеризуються багатозначністю.
- національні фразеологічні одиниці (реалії), особливо важкі для розуміння іноземців.
- регіональні фразеологізми.
- міжмовні фразеологізми-омоніми з оманливою зовнішньою формою (однакові або подібні за структурою), але із різним значенням.

Особливі труднощі викликають фразеологізми, що характеризуються багатозначністю наприклад, *mieć dobrze w głowie* може означати *бути розсудливим, розумним* і в цьому контексті можна дібрати такі українські фразеологічні відповідники як *мати голову на плечах, мати всі клепки в голові, мати олію в голові, мати тяму в голові та под.*, але також польський фразеологізм *mieć dobrze w głowie* може мати значення *бути під впливом алкоголю*, тоді відповідниками будуть такі евфемізовані сполуки, як *лизнути скляного бога, дати гарту, зачмелити голову, плести кренделі ногами, горло прополоскати* та багато інших. Національні фразеологічні одиниці (реалії), особливо важкі для розуміння іноземців наприклад: *anglik z Kołomyi* – у тексті перекладач повинен виявити, що це фразеологізм (дослівний переклад методом калькування *англієць з Коломиї* без додаткового пояснення/коментаря може бути помилковим і спотворити значення висловлювання в тексті) і подати додатковий опис «хтось, хто на показ вдає, що чудово знає англійську мову, вимовляє або записує польські слова чи словосполучення як іншомовні, у широкому розумінні *мешканець провінції, який вдає світську людину*. Регіональні фразеологізми: так, у познанській говірці є фразеологізм *dostać wilka – siedzieć na zimnym i zachorować/przeziębic się*; цей фразеологізм не поширений і у загальнолітературній польській мові, українською його можна перекласти таким чином: *сидіти на холодному захворіти/простудитися*. У таких випадках, як і з фразеологізмами-реаліями, перекладач нерідко змушений вдатися до описового перекладу або перекладацького коментаря. Міжмовні фразеологізми-омоніми з оманливою зовнішньою формою (однаковою або

подібною структурою), але із різним значенням наприклад: *odręki* — означає відразу; в українській мові від руки значить *ручним способом* (наприклад, написаний від руки аркуш); у польській мові *niebieski ptak* – *нерозсудлива, невідповідальна людина, що не має відповідного заняття, живе за рахунок інших, дармоїд*, український відповідник – *вітер в голові*; *натомість український фразеологізм синій птах – символ щастя, ідеалу* [26, с.6 11].

Отже, фразеологія відображає менталітет народу, його звичаї, традиції та систему моральних і ціннісних уявлень. Це своєрідний код, який перекладач повинен розкодувати, розуміючи широкий контекст, у якому вживаються фразеологізми в обох мовах. Переклад фразеологізмів зі спільною образною основою, однакоvim лексичним складом, структурними та стилістичними ознаками не викликає особливих труднощів, оскільки для них можна знайти відповідний фразеологізм. Якщо фразеологізм не має відповідника у мові перекладу, можна створити авторський фразеологізм або застосувати пояснювальний, описовий переклад, який дозволить найбільш повно розкрити його зміст. Особливої уваги потребують фразеологізми-реалії, регіональні фразеологізми, багатозначні фразеологізми та фразеологізми-омоніми.

2.4. ПЕРЕКЛАД ТРАНСФОРМОВАНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

У східнослов'янському мовознавстві нетрадиційне використання фразеологізмів називають семантичними фразеологічними трансформаціями, а в польському – контекстними інноваціями. Специфікою та структурою трансформованих фразеологізмів займалися такі науковці, як С. Бомба, Г. Бургер, С. Пташник, А. Урбан, Л. Федоренко та інші. Дослідження в цій галузі тривають і залишаються актуальними через постійне зростання кількості трансформованих фразеологізмів та особливості їх перекладу. На перший погляд, трансформація фразеологізму може здатися оксюмороном, оскільки вона «суперечить одній з основних характеристик фразеологічних одиниць – стійкості, стабільності компонентного складу» [27, с. 3].

За визначенням лінгвіста С. Бомби, трансформовані фразеологізми — це «інновації, що виникають у результаті доповнення компонентного складу фразеологічної одиниці новими елементами, найчастіше з метою актуалізації її змісту» [45, с. 24].

Можна погодитися з думкою фахівців, що трансформація фразеологізму повинна розглядатися в контексті, оскільки вона нерозривно пов'язана з певним текстом, у якому функціонує.

Усі трансформовані фразеологізми викликають у пам'яті реципієнта узуальний фразеологізм, і він порівнює зміст узуального фразеологізму з новим, розширеним значенням у прочитаному тексті [21]. Погляди дослідників на класифікацію трансформованих фразеологізмів різняться. Зупинимось на класифікації, запропонованій С. Пташником. Він виділяє два типи фразеологічних трансформацій: а) структурні (субституція, експансія, редукція, контамінація, граматичні модифікації) та контекстуальні (одночасна асоціація з прямим значенням звороту чи його компонентів; домінантна актуалізація фразеологічного значення, при якій модифікація корелює з контекстом відповідно до прямого значення звороту чи компонента; одночасна реалізація прямого та фразеологічного значень) [32, с.9].

Польський фразеолог С. Бомба [45] запропонував свою класифікацію, виділивши інновації-додавання, інновації-заміни, інновації-контамінації, інновації-скорочення, інновації-регулювання та інновації-розширення.

Найчастіше зустрічаються інновації-регулювання, які полягають у перетворенні фразеологічної структури на рівні граматики та словотвору. У межах цієї інновації можливі зміни категорії числа окремих компонентів, наприклад, *wszystkie sprawy wyłożył im kawa na ławę* (змінено однину на множину виразу *ława* у фразеологізмі *ktoś wyłożył coś kawa na ławę* / *Wci sprawy виклав їм, як на долоні*. Категорії стану, напр. *To świetny zespół, kierownik dobrał do niego ludzi jak tyse konie* Це чудова команда, керівник підібрав до неї людей, як на підбір (змінено стан дієслова *dobierać* у

фразеологізмі *ktoś dobrał się jak tyse konie*); категорії виду, напр. *coś pali naparzewce* (замість *coś spaliło na naparzewce*) / *Щось згоряє в процесі* (замість *щось згоріло в процесі*); дериваційні зміни компонентів, напр. *ktoś robi coś pod płaszczem czegoś* (замість *ktoś robi coś pod płaszczykiem czegoś*) / *Хтось робить щось під прикриттям чогось* (замість *хтось робить щось під плащем чогось*). Ці відповідники надають точні і зрозумілі переклади відповідних фразеологічних одиниць та ідіом.

Окремим типом фразеологічних інновацій є контамінації. С. Бомба визначає це явище як «схрещення двох або більше фразеологізмів, кожен з яких вносить до новоствореної одиниці частину свого лексичного складу, або схрещення фразеологізму з вільним словосполученням» [45, с. 28]. До прикладу: *na pochyle drzewo i koza nie naleje* (*na pochyle drzewo wszystkie kozy skaczą i z próżnego i Salomon nie naleje*), *pies jest pogrzebany w szczegółach* (*tu jest pies pogrzebany i diabeł tkwi w szczegółach*) / *На похиле дерево всі кози скачуть*. *З порожнього і Соломон не налиє* (зберігає сенс фрази *Z próżnego i Salomon nie naleje*), *тут лежить собака закопаний і диявол ховається у деталях*. Ще одним численним типом фразеологічних інновацій є інновації-додавання, тобто поповнення фразеологічного звороту новими компонентами: *komuś ciężki kamień spada z serca* / *камінь з душі звалився* (фразеологізм доповнено словом *ciężki* / *тяжкий*). Інновації-скорочення характеризуються скороченням складу фразеологічної одиниці за рахунок усунення одного чи декількох компонентів. Наприклад: *ktoś rzuca kłody* (замість *ktoś rzuca kłody pod nogi*) / *хтось підставляє палиці в колеса*. Ще одним різновидом інновацій, відповідно до класифікації Бомби, є інновації-заміни, які полягають у заміні одного компонента фразеологічної сполуки на інший. Найчастіше такій заміні підлягає один компонент, рідше — декілька, напр.: *wilcza przysługa* (замість *niedźwiedzia przysługa*). Інновації-розширення. Їх суть — розширення сполучуваності компонентів фразеологізму можна проілюструвати такими прикладами: *zapalać radio* / *увімкнути радіо*, *zapalać silnik* / *завести двигун*, *zapalać żarówkę* / *увімкнути*

лампочку (похідні від: *zapalać świecę / запалювати свічку, zapalać tuczuwo / запалювати лучину* і т. д.). Незалежно від того, яку трансформацію застосовував автор оригіналу, важливо, щоб суб'єкт комунікації розпізнав початкову форму фразеологізму і зрозумів, які зміни він зазнав. Тому і автор оригінального тексту, і перекладач повинні ретельно застосовувати фразеологічні трансформації, пам'ятаючи про доступність та зрозумілість зміненої фразеологічної структури.

ВИСНОВКИ

Під час написання наукової роботи було вивчено теоретичні обґрунтування фразеологічних одиниць, розглянуто використання фразеологізмів у художніх текстах, проаналізовано особливості вживання фразеологічних зворотів на прикладах роману О. Токарчук «Prawiek i inne czasy», вірша Ю. Тувіма «Figielek», у публіцистичних текстах.

Під час опрацювання першого розділу було висвітлено сутність поняття та значення *фразеологізмів*. Виявлено, що фразеологія тісно пов'язана з лексикою і є своєрідною сполучною ланкою між мовою та культурою країни. У першому розділі розглянуто різні класифікації фразеологічних одиниць, з'ясовано, що загальноприйнятою досі залишається класифікація мовознавця В. Виноградова з невеликим доповненням від лінгвіста М. Шанського. Крім того, проаналізовано методи утворення і джерела походження фразеологічних одиниць, більшість з яких пов'язана з фольклором, міфологією, історичними фактами, Біблією тощо. Також було опрацьовано стилістичні аспекти, запропоновані мовознавцем Ш. Баллі, та стилістичну класифікацію фразеологічних одиниць у періодичних виданнях від кандидата філологічних наук С. Коновець.

У теоретичній частині роботи проаналізовано особливості застосування фразеологічних зворотів у художніх текстах. Варто підкреслити, що фразеологічні звороти є невід'ємною частиною художнього твору, оскільки перше завдання автора – привернути увагу та зацікавити читача, налаштувати його на сенс повідомлення та передати основну ідею твору. До переваг використання фразеологічних одиниць у творах можна віднести: експресивність, образність, унікальність, зв'язок з традиціями та культурою. Фразеологізми є дієвим способом стилістичного урізноманітнення тексту.

Безумовно, було підкреслено складність сприйняття фразеологічних одиниць польських творів не носіями мови. Використовуючи метод індукції, можна зробити висновок, що чим більше фразеологізми пов'язані з

культурою та особливостями мови, тим складніше не носіям мови зрозуміти їхній сенс за відсутності повних еквівалентів. Аналоги в рідній мові можуть повністю відрізнятися своїми складовими елементами та значеннями. Тому під час ознайомлення з польським текстом не носії мови зазнають труднощів і втрачають певний сенс повідомлення, навіть якщо мають високий рівень знання іноземної мови.

У магістерській роботі було досліджено особливості перекладу фразеологічних одиниць. Виявлено, що залежно від застосованого виду перекладу можна зберегти або, навпаки, втратити лексичні, граматичні та національні особливості фразеологічної одиниці мови оригіналу в мові перекладу. Найголовнішими завданнями перекладача при перекладі фразеологізмів є передача емоційно-експресивної характеристики, оцінної конотації, збереження функціонально-стилістичних особливостей, а в художньому творі – адаптація повідомлення до цільової аудиторії. Найбільшими труднощами при перекладі усталених словосполучень є: висока ступінь ідіоматичності та національна специфіка фразеологізму.

У другому розділі магістерської роботи проаналізовано особливості перекладу фразеологічних одиниць у художніх текстах, шляхи подолання труднощів, з якими стикаються перекладачі. Було з'ясовано, що метафоричність і образність фразеологізму може стати причиною того, що фразеологічний еквівалент не використовується на постійній основі при відтворенні мовних знаків українською мовою в художніх текстах. Таким чином, найбільш уживаними способами перекладу стали: фразеологічний аналог, контекстуальна заміна, калькування, а рідше використовувалися фразеологічні еквіваленти, описовий та буквальный переклади. Вид фразеологічної одиниці не впливав на обраний спосіб перекладу. Наприклад, фразеологічні зрощення не перекладалися лише фразеологічними аналогами чи калькуванням. Велику роль відігравав контекст, наявність еквівалента чи аналога у мові перекладу та культурна складова фразеологізму.

Аналіз результатів дослідження показав, що фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною нашого життя і проникають у всі його сфери. Завдяки фразеологічним зворотам під час навчання можна охопити значну лінгвокраїнознавчу складову мови, сформувати соціокультурну компетентність та вдосконалити інші необхідні навички перекладача. Варто зазначити, що використання фразеологізмів у навчальному процесі сприяє зануренню здобувачів освіти у іншомовне середовище.

На завершення слід підкреслити важливість дослідження фразеологізмів у різних сферах нашого життя. По-перше, такі дослідження допомагають подолати мовний бар'єр, який існує навіть у людей з високим рівнем знання польської мови, оскільки більшість фразеологічних одиниць походять із фольклору. По-друге, у методиці вивчення польської мови як іноземної не приділяється достатньо уваги розгляду фразеологізмів, що підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьева Л. Г. Сучасна українська мова: Фразеологія. Харків: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1988. 134 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 136 с.
3. Баллі Ш. Французька стилістика. Київ, 2001. 432 с.
4. Белова А. Д. Проблема семантики слова, речення та тексту. *Мовні і концептуальні картини світу: принципи утворення та складові*. Зб. наук. ст. К.: КНЛУ, 2001, № 26–30. 668с.
5. Білодід, І. К.; Бурячок, А. А. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 2010. 699 с.
6. Боднарчук М. П. Фразеологізми та їх значення для вивчення польської мови як іноземної : кваліфікаційна робота магістра. Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2023. 81 с.
7. Вишневська Л. Б. Еквівалентність польських і українських фразеологізмів: проблеми перекладу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Зб. наук. пр. ХНУ, 2015. 226 с.
8. Готліб К. Словник «фальшивих друзів перекладача» (українсько-німецький і німецько-український). Київ, 1985. 160 с.
9. Глущенко В., Орел А., Бацевич Ф. Нариси з лінгвістичної прагматики. *Мовознавство*. 2011, №3. 336 с.
10. Гусейнова Т. С. Трансформація фразеологічних одиниць як спосіб реалізації газетної експресії. *Мовознавство*, 1996, №23. 220 с.
11. Дубічинський В., Ройтер Т. Дослідження українсько-німецьких лексичних паралелей у словниковому форматі. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2019, №7. С. 45-54.
12. Євченко О. В., Близнюк А. С. Знавці мов 2023 : збірник наукових праць за заг. ред. Т. Є. Недашківської. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 110 с.

13. Єрченко П. Г. Класифікація фразеологічних одиниць. *Іноземна філологія*. 1994, № 4. С. 8-12.
14. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови: у 2 ч. Київ.: Вища школа, 1961. С. 58-78.
15. Зайченко Н. Ф., Бречак, О. Деякі проблеми перекладу в лінгводидактичному аспекті. *Українська академія мистецтва: дослідн. та наук.-метод. пр.* Київ, 2012. Вип. 19. С. 417–421
16. Зарінова М. Лексична варіантність в українській літературній мові кінця ХІХ–початку ХХ ст. 2020. *Інститут української мови НАН України*. Київ. 2020.
17. Коломієць Л. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років. *Матеріали до курсу «Історія перекладу»* : навч. посіб. Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Вінниця: Нова Книга, 2015. 358 с.
18. Космеда Т. А., Ковалевська, О. О. Нове двомовне фразеологічне видання: полемічна рефлексія. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. : веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.11649/sfps.1975>. (дата звернення: 12.10.2024).
19. Космеда Т. Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки; Ун-т ім. А. Міцкевича, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Познань, Харків : Коло, 2017. 408 с.
20. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Академія, 2003. 464 с.
21. Кравчук А. М. Новий тип дефініцій фразеологізмів у польських словниках. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 2005. Вип. 55. С. 181–196.
22. Кузнецова Г. В. Фразеологізми з семантичними зрушеннями у сучасному англomовному художньому дискурсі : монографія Житомир : Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 242 с.

23. Левченко О. П. Рефлексії в епоху пост (модернізму), нео (лібералізму) та мульти (культуралізму) над словникарством. Класичні мови у контексті антропологічних підходів у мовознавчій науці, 2016, 160 с.
24. Личковах В. А. Естетика українського та польського авангарду: монографія. Київ : НАКККіМ, 2021. 288 с.
25. Лучик А., Антонова О., Дубровська І. Українсько-польський словник еквівалентів слова. К .: Виготівник ФОП Афонін А. О., 2011. 312 с.
26. Маслова Г. Особливості та способи перекладу жаргонної лексики (на матеріалі художнього тексту). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2016, 21 (1). С. 122-125.
27. Матвієнко А. М. Фразеологічні синоніми і варіанти, Українська мова і література в школі. 1965. № 8. С. 16 – 20.
28. Мельник Л. А. Еквівалентність перекладу польських фразеологізмів українською мовою. *Стан і перспективи методики вивчення польської мови у закладах середньої та вищої освіти*: зб. тез доповідей; Київ – Луцьк – Варшава, 14–18 жовт. 2024 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 257 с.
29. Мирошніченко І. М. Варіанти польських фразеологічних одиниць семантичного поля «праця / неробство». *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (Мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 81 (1). С. 141–145.
30. Мойсеєнко Л. Соматизми в українській, німецькій та польській мовах із компонентом найменування «частина тіла людини». *Київські полоністичні студії*. 2015. Т. 26. С. 410–415.
31. Павлінчук Т. І. Варіативність перекладу фразеологічних одиниць із польської мови на українську. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу* : тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (1935–2003) (21 травня 2021 року). Житомир, 2021. С. 82–88.

32. Пташник С. Структурно-семантичні особливості фразеологічних модифікацій та їхні функції в німецькому газетному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2008. 22 с.
33. Реформаторський О. Вступ до мовознавства. К.: Аспект Прес, 2003. 536 с.
34. Савчин Т. Поняття літературної мови та мовної норми. *Матеріали дванадцятій наукової конференції Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя*, 2008, 354-354 с.
35. Скрипник Л. Г. Видозміни форми фразеологічних одиниць *Мовознавство*. 1969. № 4. С. 3–13.
36. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови: монографія, АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. Потебні, Київ: Наук. думка, 1973, 278 с.
37. Селіванова О. Актуальні проблеми сучасного перекладознавства : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 30 травня 2018 року). Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2018. 146 с.
38. Смирницький О., Лекції з історії англійської мови 3-тє вид. Вид-во КДУ; Добросвіт, 2006. — 236 с.
39. Стефанишин, Ю. М. Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі. *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 61. Львів, 2012. 176 с.
40. Тараба І. Лексико-семантичні трансформації складу німецьких та українських фразеологізмів у газетно-інформаційних текстах. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. № 34. 2007. 192 с.
41. Токарчук О. Правік та інші часи: роман. Пер. з польської Віктор Дмитрук. Л.: Кальварія, 2004, 304 с.
42. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків : Основа, 1990. 167 с.
43. Шевелюк В. Контрастивна семантика фразеологічних одиниць із соматичним компонентом: лінгвокультурологічний підхід (на матеріалі іспанської та української мов) : автореферат дис. ... канд. філол. наук :

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.

44. Шульженко А. С. Фразеологізми на позначення відчуттів людини в українській, англійській та французькій мовах: структурний і семантичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. 215 с.

45. Abuzarova M. Фразеологічний елемент у перекладацькій практиці (на прикладі польської та української мов). *Kwartalnik Językoznawczy*, 2016. №2. С.1–15

46. Bąba S. Zmiany znaczeń frazeologizmów. Prace komisji językoznawczej. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Filologiczno-Filozoficzny. Poznań, 1994. S. 9 – 14

47. Chlebda W. Frazematyka. Współczesny język polski, Wrocław, 1993, S. 327–334.

48. Czerepowicka M. Słownik elektroniczny jednostek frazeologicznych. *Język Polski*, 2014, 129 s.

49. Dąbrowska M. Parę myśli o pracy przekładowej. O sztuce tłumaczenia: Tom 3 Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2001. 360 s.

50. Dilna Y. Frazeologia a kreowanie językowego obrazu świata we współczesnej polskiej prozie młodzieżowej. *Polonistyka bez granic*. Pod red. R. Nycza, W. Miodunki, T. Kunza. Kraków: Universitas, 2011. T. 2. S. 409–416.

51. Markowski, A. Słowniki poprawnej polszczyzny dawniej i dziś (uwagi leksykografa). *Poradnik Językowy*, 2010. №4. S. 41-50.

52. Pajdzińska A. Znaczenie związku frazeologicznego. *Poznańskie spotkanie językoznawcze*. Poznań, 1996. T. 1. S. 168–173.

53. Pajdzińska A., Lewicki A. Frazeologia. Encyklopedia kultury polskiej XX wieku / Pod red. J. Bartmińskiego. Wrocław: Współczesny język polski, 1993. T.2. S.307–320.

54. Uniwersalny słownik języka polskiego, pod red. S. Dubisza. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2003, w 4 t. T. 1 (A-J).

55. Skorupka S. Wstęp. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa, 2002. T. 1. S. 5–11.
56. Skorupka S. Poprawność frazeologiczna. Poradnik językowy. Warszawa: WUW, 1958, S. 392.
57. Szymczak, M. Słownik języka polskiego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. T. 1–3, 1978–1981.
58. Tokarczuk O. Prawiek i inne czasy. Warszawa: W.A.B., 1996. 304 s.
59. Tuwim J. Wiersze dla dzieci. Warszawa: Wilga, 2021. 96 c.

ДОДАТКИ

Комплекс вправ для покращення перекладацьких навичок студентів

Якісне навчання перекладу потребує різноманітних підходів і вправ. Ось ефективний комплекс вправ для покращення перекладацьких навичок студентів з польської мови на українську

Додаток 1. Переклад текстів різних жанрів

Мета: Розвиток умінь перекладати різні типи текстів та адаптуватися до різних стилів і термінології.

Вправи:

1. Художній текст: Перекладіть уривок з роману або новели.
2. Науковий текст: Перекладіть статтю з наукового журналу.
3. Публіцистичний текст: Перекладіть новинну статтю або публіцистичний есе.

Додаток 2/ Робота з фразеологізмами та ідіомами

Мета: Освоєння перекладу культурно специфічних виразів.

Вправи:

1. Знайдіть 10 польських фразеологізмів: Перекладіть їх на українську мову та поясніть їх значення.
2. Контекстуальний переклад: Перекладіть текст, що містить фразеологізми, з урахуванням контексту.

Додаток 3. Аналіз та редагування перекладів

Мета: Розвиток критичного мислення та навичок редагування.

Вправи:

1. Порівняння перекладів: Виберіть текст і порівняйте різні переклади цього тексту, вказуючи на сильні та слабкі сторони кожного перекладу.
2. Редагування: Виправте помилки в перекладі тексту, наданого викладачем.

Додаток 4. Словникові вправи

Мета: Збагачення лексичного запасу студентів.

Вправи:

1. Глосарій: Підготуйте тематичний глосарій (наприклад, з медичної тематики) і перекладіть терміни.
2. Робота зі словниками: Використовуйте різні словники для перекладу складного тексту.

Додаток 5. Практика з синхронного перекладу

Мета: Розвиток швидкості та точності перекладу в реальному часі.

Вправи:

1. Синхронний переклад відео: Перекладіть відео або аудіозапис з польської на українську в режимі реального часу.
2. Симуляція конференції: Відтворіть сцену конференції і спробуйте синхронно перекладати мовлення спікерів.

Додаток 6. Культурально-орієнтовані вправи

Мета: Розвиток розуміння культурного контексту.

Вправи:

1. Аналіз культурних реалій: Визначте культурні реалії у польському тексті (наприклад, історичні події, свята) і поясніть їх українським еквівалентом.
2. Переклад реалій: Перекладіть текст з великою кількістю культурних реалій, враховуючи їх значення та контекст.

Додаток 7. Переклад діалогів та сценаріїв

Мета: Розвиток умінь перекладати живу мову і емоційні відтінки.

Вправи:

1. Переклад діалогів: Перекладіть діалоги з фільмів або серіалів.
2. Сценарії: Перекладіть сцену з п'єси або сценарію кінофільму.

Додаток 8. Створення двомовних текстів

Мета: Розвиток креативності і розуміння двох мов.

Вправи:

1. Написання оригінальних текстів: Напишіть коротку розповідь польською мовою і перекладіть її на українську.

2. Двомовні проекти: Створіть двомовний проект, наприклад, буклет або презентацію, використовуючи обидві мови.

Цей комплекс вправ охоплює різні аспекти перекладацької діяльності і допоможе студентам стати більш впевненими та кваліфікованими перекладачами.